

een uitgave van de
Vereniging voor Pieters- &
Academiewijk en Levendaal-West
www.palleiden.nl

HART VAN DE STAD KRANT

SCHADUW DOELENPOORT GROENHAZENGRACHT, FOTO SARAH HART

24 APRIL 2023 ALV

UITNODIGING ALGEMENE LEDENVERGADERING

DATUM maandag 24 april 2023
PLAATS Huis van de Passer, Steenshuur 6, Leiden

PROGRAMMA
19.30 uur Inloop met koffie en thee
20.00 uur Presentatie Ronald Timmermans
wijkambassadeur verduurzaming binnenstad
20.30 uur Algemene Ledenvergadering
22.00 uur Afsluitende borrel, aangeboden door het
bestuur van PAL Leiden

AGENDA
1 **Opening en vaststelling van de agenda**
2 **Mededelingen van de voorzitter en
binnengekomen stukken**
3 **Verslag van de Algemene Ledenvergaderingen
d.d. 25 april 2022**
4 **Jaarverslag 2022 >>**

NUMMER 167 • APRIL 2023 • OPLAGE 3000
Redactie Marjolijn Pouw, Charlotte Boschma, Els Olden, Carla van der Poel.
Kopij voor de septemberkrant graag voor
6 augustus 2023 via redactiehvds@palleiden.nl

**PAL
LEIDEN**

- a. *Jaaroverzicht 2022*
 b. *Jaarrekening 2022 en Begroting 2023*
 c. *Verslag en Advies van de Kascommissie* bestaande uit de heren Jan Wieles en Rob van der Linden.
 d. *Decharge van het bestuur*: voorgesteld wordt het bestuur decharge te verlenen voor het gevoerde bestuur en beleid
 e. *Benoeming leden van de Kascommissie*: na tijdens de ALV van 6 oktober 2021 onder de oude statuten voor twee jaar te zijn benoemd treedt Jan Wieles af. De vergadering wordt verzocht een kandidaat voor te stellen. Deze benoeming geldt krachtens artikel 14, lid 3 van de statuten voor een termijn van 3 jaar. De benoemde kandidaat zal dan met de vorig jaar benoemde Rob van der Linden de Kascommissie vormen.

5 Bestuur

a. *Aftredend en niet herkiesbaar*:
 De zittingstermijnen van Aart Martin de Jong en Jan Demper lopen ten einde en zij zijn beiden niet herkiesbaar. Zij treden in deze vergadering derhalve af.

b. *Benoeming nieuwe bestuurders*:

Ed Mol en Jan de Jong hebben zich bereid verklaard een bestuursfunctie te aanvaarden en het bestuur draagt hen dan ook met genoegen voor de statutaire termijn van 4 jaar voor. De CV's van beiden zijn te vinden op de website en in deze Hart van de Stadkrant.

6 Wat verder ter tafel komt

7 Rondvraag en sluiting

NB 1: De stukken voor de vergadering (verslag ALV 2022, Jaarverslag 2022 (financieel en inhoudelijk), de bevindingen van de Kascommissie) vindt u (binnenkort) op onze website: www.palleiden.nl.

NB 2: Er zijn nog vacatures in het bestuur. Wijkbewoners die belangstelling hebben voor een bestuursfunctie kunnen zich aanmelden bij het bestuur.

Om misverstanden te voorkomen wijzen wij u er tevens op dat de huidige statuten bepalen dat ook niet-leden toegang tot de vergadering, maar geen stemrecht hebben. Indien u nog geen lid bent en wel als stemgerechtigd lid de vergadering wilt bijwonen, dan adviseren we u om u zo snel mogelijk bij het bestuur als lid aan te melden. U kunt dan tijdens de vergadering kennismaken met onze vereniging, ons werk en onze leden.

NB 3: Tijdens de vergadering worden mogelijk foto's gemaakt voor publicatie in de Hart van de Stadkrant of voor de website. Indien u dat niet wenst kunt u dat aangeven op de presentielijst.

Met vriendelijke groet,
 Het bestuur van PAL Leiden

BESTUUR

KANDIDAAT-BESTUURSLEDEN STELLEN ZICH VOOR

ED MOL, FAMILIEKIEKJE

ED MOL

Als kandidaat-bestuurslid van uw wijkvereniging wil ik mij graag aan u voorstellen. Mijn naam is Ed Mol, geboren in Rotterdam. In 1979 kwam ik voor het eerst aan in Leiden en ben er sindsdien met veel plezier blijven wonen op enkele perioden in het buitenland na. Samen met mijn vrouw en later met twee dochters hebben wij

gewoond op de Breestraat, Stille Rijn, Oude Rijn en nu op de Sterrenwachtdaan. We woonden ook nog een tijdje in de Buitenhof en dat is eigenlijk Leiderdorp, maar tel ik toch maar mee bij de 'Leidse' ervaring. In die ruim veertig jaar heb ik de binnenstad van Leiden enorm vooruit zien gaan tot de fijne woonomgeving die het nu is. Precies goed op een heleboel manieren, niet te groot maar ook niet klein, niet te druk en vol maar ook niet te leeg en ongezellig. Genoeg aanbod van winkels, uitgaansgelegenheden en cultuur, maar nog geen slachtoffer van massatoerisme en bierfietsen.

Van die mooie binnenstad is onze wijk dan weer een van de meeste aantrekkelijke plekjes. Het is daardoor helaas ook een soort magneet die meer en meer commerciële ontwikkelingen aantrekt. Daarom is het belangrijk dat onze vereniging zich ervoor blijft inzetten dat het evenwicht tussen bewoonbaarheid en commercie bewaakt wordt en waar nodig actie onderneemt om ongunstige ontwikkelingen aan de orde te stellen.

Er is veel inzet nodig van bestuur, vrijwilligers en actieve leden bij onze inspanningen om resultaat te boeken bij het gemeentelijk ambtelijk apparaat, maar waar nodig ook bij de leden van de gemeenteraad. En, belangrijk, ook bij de vele lobbyorganisaties die onze wijk vooral als verdienmodel zien. Ik kijk ernaar uit om daar aan te gaan werken samen met u en met de andere bestuursleden.

JAN ARIE DE JONG, FAMILIEKIEKJE

JAN ARIE DE JONG

Jan Arie de Jong, Sterrenwachtdaan 19, Leiden. Gehuwd, 2 kinderen. Jurist (Universiteit Leiden), zelfstandig gevestigd. Diverse functies als vrijwilliger. Motivatie: Leiden is een mooie stad waar altijd in positieve zin wel iets kan worden gedaan voor de (vaste) bewoners van de binnenstad in hun relatie met gemeentelijke instellingen. Hier wil ik graag een bijdrage aan leveren. •

BUREN

EEN KUNSTENAARSPAAR IN DE RAAMSTEEG

door Roeland van Wely

"Ik vond haar bijzonder." Maar zij sprak hem aan en hij had daar wel oren naar. Kunstenaars Liana van Tol en Gijs Donker wonen in de Pieterswijk, maar hebben hun atelier op de Nieuwplaat aan de Sumatrastraat, een broedplaats voor professionals op het gebied van kunst & cultuur in Leiden. Ze vertellen over hun eerste ontmoeting en het kunstenaarsbestaan in Leiden.

LIANA VAN TOL EN GIJS DONKER, FOTO ROELAND VAN WELY

Liana van Tol: "Ik zou niet zonder stad kunnen, maar ik zou wel op het platteland kunnen wonen in de buurt van een stad. Ik hou van plantenkweken. Het is een levensvervulling, een deel van mijn voorouders was kweker. Toen ik Gijs leerde kennen was ik nog geen twintig en werkte ik bij mijn oom in de buurt van Haarlem. Hij was bloementeler en kweekte vooral pioenrozen en riddersporen. Mijn oom was echt heel goed met bloemen, een perfectionist. Ik sneed bloemen op het land en maakte bloemenbossen klaar voor de veiling." Gijs Donker vult haar trots aan: "Alle planten in huis en het atelier groeien perfect. Ze besteedt er veel aandacht aan. De orchideeën groeien ook hartstikke goed. Met haar fiets achterin mijn auto kwam ik haar vroeger van haar werk afhalen. Ik vond haar bijzonder. Al haar leeftijdsgenoten hadden meer interesse in uitgaan en kleding."

Liana: "Ik liep op straat en kwam Gijs tegen. Ik heb hem gevraagd of hij mee de kroeg in ging."

Gijs: "Dat vond ik echt lef hebben. Ze is bijna tien jaar jonger. Ik was toen al een volwassen man, met een kind zelfs. Ze was toen samen met een vriendin."

Liana: "Het was El CID-week. Gijs en zijn broers zouden daarvoor gaan schilderen, maar ze hadden nog geen modellen. Hij vroeg mij en mijn vriendin toen om te poseren."

Gijs: "Op het Pieterskerkplein was een podium met een schildersact. Daar hadden we in het verleden veel publiciteit mee gehaald. Leidse schilders die live schilderen was leuk voor het publiek. Liana had donker haar. Haar vriendin was blond. Zo heb je voor elk wat wils. Het ging perfect."

Kunst

Liana: “Door Gijs ben ik in de kunst terecht gekomen. Hij had indertijd nog zijn atelier aan het Rapenburg samen met zijn broers Aad en Justus. Alles was daar voorradig, ook pakken klei. Dat werd in eerste instantie mijn materiaal. Ik ben een pottenbakkerscursus gaan doen en ik ben lijsten gaan maken voor de broers. Ik had er mijn eigen houthok. Na de dood van Aad zijn we naar de Garenmarkt gegaan.”

Gijs: “Ik kon niet meer in het oude atelier blijven. (Zijn broer Aad Donker, eveneens beeldend kunstenaar, maakte er een eind aan zijn leven). Ik wilde niet meer door de voordeur naar binnen, laat staan naar boven. Ons nieuwe atelier op de Garenmarkt was ook hartstikke fijn.”

Liana: “Ik ben in het nieuwe atelier gaan boetsen. En ik ben vervolgens meer vrij gaan werken. Pottenbakken werd een beetje saai. Toen ben ik kleivoorwerpen met de hand gaan opbouwen zodat je je eigen vormen kan maken. Dat ging verder naar houtbewerking. In eerste instantie maakte ik kleine beelden en vervolgens heel grote van twee en een halve meter. Maar met het beeldhouwen ben ik gestopt. Ik kreeg echt last van mijn schouder, ik kon een stenen portret niet afmaken. Zes jaar geleden ben ik begonnen met tekenen en schilderen.” “Ze is echt een groot talent,” zegt Gijs trots. “Hij is ook een goede leraar,” glundert Liana.

Onafhankelijkheid

Gijs: “Mijn ouders en die van Liana waren middenstanders. Als kind werd ons dan ook ingepeperd om je eigen geld te verdienen. Toen ik naar de kunstacademie in Den Haag ging, waren mijn ouders bezorgd. Je hebt geen inkomenszekerheid als kunstenaar. Mijn ouders dachten: dat wordt een leven vol armoede. Daarom wilde ik toen ik naar de kunstacademie ging bewijzen dat je met kunst wél je geld kan verdienen. Dat is ons gelukt. Het is geen vetpot, maar we zijn onafhankelijk en het gaat steeds beter ondanks de slechte tijden nu. Ik heb de luxe dat ik eigenlijk te veel opdrachten krijg. Ik moet mensen waarschuwen dat het even kan duren. De portretopdrachten nemen toe. En we schilderen elke week naaktmodellen. Die huren we dan voor twee uur.”

Liana: “Dat is echt hard werken. Je moet je goed voorbereiden. Zo’n model houdt het ook maar twee uur vol om echt stil te zitten en langer wordt ook te duur. Je wordt gedwon-

gen om goed de verhoudingen weer te geven. Het is om te oefenen expressiever te schilderen”

Gijs: “Het is hoofdzakelijk om jezelf te blijven ontwikkelen. Voor veel mensen is dat expressieve te ruig, te wild en niet netjes, maar je ontwikkelt daardoor echt je eigen stijl. Ik gebruik felle kleuren, Liana werkt met meer ingetogen kleuren.”

Leiden

Gijs: “Leiden is een mooie stad, maar je kan hier niet zoveel geld vragen voor je kunst als in Amsterdam. Leiden is en blijft een provinciestadje. In Amsterdam heb je veel goede galerieën met internationale kunst. Leiden had ooit de befaamde Galerie Stelling. Die toonde in Nederland bijvoorbeeld in 1992 als eerste een expositie van de Amerikaanse fotograaf Nan Golding. In het Stedelijk Museum Amsterdam is er later dit jaar een overzichtstentoonstelling van haar werken. Amsterdammers kochten dat werk echter liever in New York dan in Leiden. Galerie Stelling heeft het dan ook niet gered.”

Een groot nadeel van wonen in het centrum van Leiden zijn de studenten. Ze zorgen voor veel overlast. De eerstejaars meiden even verderop maken midden in de nacht heel veel herrie. Je wordt er wakker van en je spreekt die meiden daarop aan. Dan krijg je een grote mond terug: moet je maar niet naast een studentenhuis gaan wonen! Het zijn gelukkig geen rechtstreekse burens. Dan moet je je goed beheersen. Die studenten denken dat ze in een feeststad zijn beland! Ze geven geen inspiratie.”

Lachend: “Maar het historische karakter van de stad vind ik prachtig. Die oude gebouwen, die grachten en die bruggetjes. Die stad wil ik elke dag wel schilderen. Bewust koop ik zoveel mogelijk bij de kleine winkeltjes in het centrum en niet in de supermarkt. Het is tragisch dat zoveel mensen zo goedkoop mogelijk boodschappen moeten doen. In het centrum wonen is straks alleen weggelegd voor de hoogopgeleiden. De horeca is ook duur geworden. Wij kunstenaars organiseren gelukkig onze eigen borrels en dat kunnen we goed zonder overlast te veroorzaken.”

*Van 18 december tot 12 maart was er een tentoonstelling te zien van het werk van Aad Donker (1967-1998) in het Katwijkse Museum, dit naar aanleiding van de verschijning van het boek: Aad Donker & After Nature door Menno Voskuil.

WIJKAMBASSADEUR VERDUURZAMING RONALD TIMMERMANS “KANT EN KLARE OPLOSSINGEN ZIJN ER IN DE BINNENSTAD NIET”

door Marjolijn Pouw

Wel beter, maar nog niet goed genoeg

In 2016 startte de gemeente met de campagne GaGoed om bewoners te helpen hun ecologische voetafdruk te beperken. Sindsdien is er een hoop verbeterd, maar nog lang niet genoeg. Bijna iedereen wil nu wel verduurzamen, al is het maar om de energierekening te kunnen betalen, maar hoe kun je dat in de binnenstad het beste doen? Regelingen genoeg en er is van alles op de markt, maar vaak zijn producten en technieken ongeschikt voor onze monumenten. Om ons te helpen heeft de gemeente wijkambassadeurs aangesteld. Voor onze wijk is dat Ronald Timmermans, onlangs volgde hij Anton de Gruyl en Marius Ballieux op.

Hoe ben je wijkambassadeur geworden?

“Een jaar of zeven geleden ben ik uit de directie van mijn bedrijf gestapt. In het begin was het plezierig om zoveel tijd voor mezelf te hebben, maar ik kreeg steeds meer de behoefte om er wat bij te doen. Toen zag ik de vacature voor wijkambassadeur. Dat leek me bij mij te passen en ik solliciteerde, met succes. Ik was al betrokken lang met verduurzaming bezig, ons bedrijf maakt energiemeters en energie zit in mijn bloed. Het leek me interessant om te zien hoe alle, op hoog niveau bedachte maatregelen en middelen, in een zo gevarieerde stad als de onze zouden uitpakken en met mensen te zoeken naar de beste oplossingen. Ik vond ook dat ik het tegenover mijn kinderen verplicht was. Energietransitie gaat om hun toekomst. Zij worden opgepadeld met de gevolgen van wat wij, blind als we waren, hebben veroorzaakt. Ik zou me de ogen uit mijn kop schamen als ik er niets aan zou doen.”

Hoe zie je jouw rol?

“Uit mijn werk wist ik al dat het niet makkelijk is om je weg te vinden in de wirwar van regels en te kiezen uit de vele mogelijkheden. Lang niet alles kan en lang niet alles heeft zin. Sommige ingrepen doen zelfs meer kwaad

dan goed. Bijna alle huizen zijn verschillend en dat vergt telkens een andere aanpak. De status van monument of beschermd stadsgezicht geeft bovendien beperkingen die je in de gaten moet hebben voor je ergens mee begint, anders loop je het risico om het paard achter de wagen te spannen. Als je erin duikt dan verzuip je al gauw. Mensen haken af en het is mijn rol om ze weer op weg te helpen. Dat geldt niet alleen voor huiseigenaren, maar ook voor huurders. In een huurhuis ben je voor de aanleg van zonnepanelen of een warmtepomp afhankelijk van je huisbaas die meestal niet op hoge investeringen zit te wachten. Maar je kunt zelf veel doen en daarbij kan de wijkambassadeur advies geven of bemiddelen.”

WIJKAMBASSADEUR RONALD TIMMERMANS, FOTO MONICA STUROP

Over welke eigenschappen moet je beschikken?

“Je moet weten wat er te koop is en welke regels er gelden. Je moet kunnen varen op eigen kompas, maar ook goed kunnen samenwerken met de andere wijkambassadeurs en energicoaches en niet te vergeten de gemeente. En je moet het vermogen hebben om grenzen te stellen. Neem mijn wijk, die beslaat de hele binnenstad. Het is een complex gebied met veel monumenten, maar ook sociale woningbouw en nieuwbouw. Ik kan onmogelijk ingaan op alle verzoeken en moet besluiten wat ik aan anderen kan overlaten. Ik heb noch de tijd, noch de ruimte om op uitvoeringsgebied iets te doen en dat moet ik duidelijk kunnen maken. Mensen kunnen nogal vasthoudend zijn. Je moet ook tegen frustratie kunnen, want niet alles loopt

ars aemula naturae
ruimte voor beeldende
ARS kunst

Een van de oudste broedplaatsen in Nederland. Opgericht in 1694 en nog steeds een kunstenaarsvereniging waar kunstenaars het culturele leven van Leiden mede vormgeven.

[www.ARSAEMULA.NL](http://www.arsaemula.nl)

Cursussen, exposities en online kunstwinkel!

Pieterskerkgracht 9a
2311 SZ Leiden

071-5140784
info@arsaemula.nl

VOORAF EN TOEGE

EET- DRINK- EN KUNSTLOKAAL

Botermarkt 8
2311 EM Leiden
071 512 66 33
voorafentoe.nl

Ontbijt, lunch en diner.
Breakfast, lunch and dinner.

op rolletjes, maar het is prachtig werk. Voor het geld hoeft je het niet te doen, je krijgt een sobere onkostenvergoeding en daar houdt het mee op. Waar ik veel steun aan heb is het tweewekelijkse overleg met mijn collega's en de gemeente. Het zijn plezierige mensen om mee samen te werken en. We wisselen ervaringen uit en nemen de knelpunten door. Dat bespaart een hoop tijd."

Hoe komen we in Leiden van het gas af?

"Dat is niet zo makkelijk, je kunt niet overal warmtepompen neerzetten. Hybride systemen aanleggen gaat ook niet overal, maar we moeten hoe dan ook het energieverbruik terugdringen en van gas op elektra overstappen. Door de gestegen energieprijzen is er nu meer aandacht voor en neemt de bereidheid om te investeren toe. Men wil het liefste kant en klare oplossingen, maar die zijn er in de binnenstad niet. Bovendien bevind je je in een duister woud van regelingen en door bedrijven aangepaste oplossingen die niet uitvoerbaar zijn of niet werken. In de binnenstad kun je, in tegenstelling tot de nieuwbouw rondom de stad, niet veel gezamenlijk aanpakken. Een gezamenlijke aanpak kan overigens ook problemen geven. Neem een Vereniging van Eigenaren die zonnepanelen op het dak van hun appartementencomplex wil laten zetten. Vaak hebben ze noch de expertise, noch de mankracht in huis om de mogelijkheden uit te zoeken. De een komt met dit, de ander met dat en voor je het weet loopt de discussie vast. De knoop is dan moeilijk door te hakken. Het zijn wel je burens, die je in de hal tegenkomt en met wie je de lift deelt en de trap. Advies van een onafhankelijke expert kan de zaak vlot trekken. Wij kunnen een analyse maken en nagaan wat er kan, of mensen de weg wijzen naar leningen en subsidies. Als zonnepanelen of een warmtepomp niet passen kunnen we andere oplossingen zoeken of de hulp inroepen van een energiecoach. Maar het besluit blijft natuurlijk wel de verantwoordelijkheid van de eigenaren en de uitvoering ook."

Het klinkt alsof je geen haast moet hebben

"Je kunt hier niet, zoals in de Merenwijk, voor 300 verwante huizentypes in één buurt eenzelfde advies opstellen. Geen twee huizen zijn gelijk en er is dus ook geen eenduidige oplossing. Vergunningen zijn aan regels gebonden. Bij monumenten en beschermd stadsgezichten worden de aanvragen door Monumentenzorg en de welstandscommissie getoetst en wordt advies ingewonnen bij Erfgoed Leiden (ELO). Bij hen staat de bescherming van ons

erfgoed voorop en niet de verduurzaming, overigens een begrijpelijk dilemma. De gemeente heeft de plaatsing van zonnepanelen, isolatie of hoog rendementsglas wel gemakkelijker gemaakt, maar je moet nog steeds aan alle vereisten voldoen en het kan wel even duren voor alles rond is. Dan moet je ook nog een betrouwbaar bedrijf zien te vinden dat het werk uitvoert en dat is door de schaarste aan gekwalificeerd personeel vandaag de dag niet eenvoudig. Ook bij de aannemers zijn de wachtlijsten lang en dat is frustrerend: dan wil je verduurzamen en je mag het ook, maar dan kun je het niet uitvoeren. Als je de hulp wil inroepen van een energiecoach dan loop je daar ook vast. De vraag is groot, maar er is schaarste aan goed opgeleide mensen die een goed advies kunnen geven."

VERDUURZAMING MEERMANSHOF, CONSTRUCTIE VOORZETWAND (FOTO ELO)

Wat kan er mislopen bij een verkeerde toepassing?

"Door verkeerd aangebrachte isolatie kan je hele dakconstructie beschadigd raken. Ook bij het injecteren van je muren of de afdichting van de kruipruimte of vloeren kan er van alles misgaan, net als bij het aanbrengen van folie. Als je niet zorgt voor ventilatie krijg je condens en op den duur schimmel, houtrot of lekkage. Dan ben je verder van huis dan voor je met isoleren begon. Ook zonnepanelen moeten zorgvuldig geplaatst worden en schoongehouden. Niet alle bedrijven zijn even deskundig en ze geven ook niet allemaal een bouwgarantie. Faillissementen worden gebruikt om verantwoordelijkheden te ontlopen, met als gevolg hoge kosten waar niks tegenover staat. Betrouwbare aannemers hebben vaak lange wachtlijsten."

"Men denkt ook wel dat je ramen en deuren dicht moet houden en je hele huis moet afdichten met tochtstrips om te voorkomen dat er warmte ontsnapt. Maar niet ventile-

ren is erg ongezond en levert ook nog eens hogere kosten op. Mensen, en niet te vergeten huisdieren, produceren vochtige lucht. Dat vocht moet je allemaal opwarmen als je de kachel aan zet. Droge lucht warmt veel sneller op en vijftien minuten luchten per dag kan schimmel voorkomen. Schimmel tast je gezondheid aan en natuurlijk ook je huis. Wij, ambassadeurs kunnen helaas niet overal zijn, maar gelukkig zijn er naast ons ook nog energiefixers en coaches om bewoners te helpen de juiste maatregelen te treffen."

Voorafgaande aan de Ledenvergadering op maandag 24 april zal Ronald Timmermans zich presenteren en aangeven wat er allemaal kan om ook de monumentale panden in onze wijk te verduurzamen. In de komende Hart van de Stadkranten zal hij telkens een ander punt op dat vlak behandelen.

Iedere eerste donderdag van de maand houdt hij van 16.00 -18.00 uur inloopspreekuur in het gebouw van Inclusio op Nieuwstraat 7. •

LEIDS

KLES, KAPERRTJE, PUMPELMUTS

door Hans Heestermans

De kledingstukken Kles en kaperrtje

Vijfenvertig jaar geleden zat ik in mijn studeerkamer te werken aan mijn proefschrift. Mijn bureau stond toen vlak voor mijn raam. Ik had uitzicht over de Rijsburgerweg. Tenminste, als ik mijn ogen niet gericht had op de veltjes papier die voor mij lagen en die erom schreeuwden volgeschreven te worden met geleerde dingen. Maar dat schrijven lukte niet altijd. Op dat moment zeker niet. Het was een mooie meidag. Peinzend keek ik naar de bruine beuk aan de overkant van mijn weg. Wat een bladerpracht! Opeens zag ik drie vrouwen de tuin waarin die beuk stond binnenwandelen. Ze gingen alledrie naast elkaar op hun hurken zitten. Het was overduidelijk wat ze daar gingen doen. Plassen! Maar hoe deden ze dat precies? Ze hadden wel hun rok omhoog gedaan, maar geen broekje omlaag. Geboeid door dit interessante probleem bleef ik naar de zittende vrouwen kijken, die mij vervolgens vriendelijk begonnen toe te wuiven. Ik zwaaide guldig terug. Toen begreep ik het. Zij hadden van die damesonderbroeken aan waar geen kruis in zit. Het gemak dient de mens. Een kles heet zo'n handig kledingstuk in Leiden. Ik kan er met de beste wil van de wereld niet achter komen wat de herkomst van het woord is. In het grote Woordenboek der Nederlandsche Taal, het grootste woordenboek ter wereld, staat vermeld dat een kles onder andere een 'ontuchtige vrouw' is. Maar die betekenis zal wel niets met de damesonderbroek te maken hebben. De vrouwen droegen zo'n broek immers niet om onkuise redenen, maar zuiver en alleen omdat het gemakkelijker is. Ik blijf ernaar zoeken. Naar de herkomst van het woord bedoel ik.

Een ander Leids kledingstuk is het kaperrtje, een hoofddeksel met balletjes eraan. Het Woordenboek geeft een andere, zeer uitvoerige omschrijving van het kaperrtje. "Een

hoofddeksel voor vrouwen, bestaande in eene, het geheel omsluitende muts, waaraan een afhangende, breede, den nek, de schouders en gedeeltelijk ook de borst bedekkende strook."

Het woord, waarschijnlijk een afleiding van kap, was tot het begin van de vorige eeuw nog wel gangbaar. In het mooie boek 'Sprotje' van de schrijfster Margo Scharthen-Antink uit 1910 lezen we: "De moeder van Hein..., in haar gesleten bruin Zondagsch jakje en met haar zwarte wollen kaper." Kennelijk had die kaper met zijn lange, afhangende 'de borst bedekkende' reep stof ook de functie van het voorkómen van bergerige mannenblikken. De 17de-eeuwse dichter J. Pluimer schrijft in zijn klucht 'De Buitensporige Jaloersche' over een buitensporig jaloerse echtgenoot: "Hy vergunde haar nooit dat ze haar voeten zette buiten de deur, Als met hem verzelt, en met een Maskes, of een Floerse kaper veur." De arme vrouw mocht dus alleen maar naar buiten als hij erbij was en dan moest ze bovendien nog een masker voor hebben en zo'n kaper van velours op haar hoofd dragen.

KLEDERDRACHT UIT DE OMGEVING VAN LEIDEN

PIMPELGLAASJE, FOTO SARAH HART

Pimpelglasje en luiphoed

Zijn er nog meer Leidse hoofddeksels? Jazeker. Een woord dat, voor zover ik kan nagaan, alleen maar in Leiden en omgeving voorkomt is de pimpelmuts, ook wel als pumpelmuts uitgesproken. Het is een papieren of stoffen slappe puntmuts. Eigenlijk is pimpel een verkorting van pimpelmees, een heel klein meesje. Vervolgens duidt het iets aan dat klein is in zijn soort. Een klein

puntig drinkglasje, bijvoorbeeld. Daar komt het woord pimpelen voor 'drinken' vandaan. Die puntigheid leidt tot de betekenis 'puntzakje'. En omdat zo'n puntzakje vroeger vaak door kinderen werd gebruikt als feestelijk hoofddeksel krijgt pimpel(muts) tenslotte de betekenis 'puntmuts'.

Een heel ander soort hoed is de luiphoed. Dat is een hoed met een brede, rondom neergeslagen rand. Die randen zijn zo breed dat je nauwelijks kunt zien wie eronder verborgen zit. En dat geeft meteen inzicht in de herkomst van het woord: het eerste deel, luip-, is verwant aan de werkwoorden loeren en gluipen. Het is dus een hoofddeksel van waaronder je gemakkelijk gluiperig kunt loeren. Ik neem aan dat ook dit woord echt Leids is. De 18de-eeuwse hooggeleerde Leidse schrijver Le Francq van Berkhey gebruikt het verschillende keren in zijn omvangrijk oeuvre: "Men had de Weezen, die naar Utrecht uittoogen, de ronde luiphoeden zoo dicht op de oogen gezet, dat men ze nauwelijks erkennen konde." •

Hengelsporthuis Henk Teunissen

KOREVAARSTRAAT 37
2311 JT LEIDEN
071-51 22 053

www.hengelsporthuisHenkteunissen.nl
info@hengelsporthuisHenkteunissen.nl

AL 85 JAAR DE SPECIALIST VOOR DE HENGELSPORTER

BURGERSDIJK & NIERMANS

Veilinghuis voor taxaties en het veilen van boeken, prenten en manuscripten. Wij veilen 2x per jaar: in mei en november. Inbreng mogelijk van maandag t/m vrijdag van 9-17 uur. Ook taxatie/afsprake op locatie is mogelijk.

auctions@b-n.nl – www.b-n.nl – 071-5121067
Nieuwsteeg 1 2311 RW Leiden

BUREN

TEGELVERZAMELAAR JAN MEIJERS KREEG INTERESSE DOOR ZIJN ZOONTJE

door Marjolijn Pouw

Op de Utrechtse Veer is achter de bovenlichten van een oude werkplaatsdeur een aantal mooie, antieke muurtegeltjes te zien. Voor de liefhebber zijn ze te koop, het telefoonnummer waar je ze kunt bestellen staat erbij: "Door dat verzamelen heb ik de leukste mensen ontmoet, maar ik ben nu bijna 86 en moet er vanaf", zegt Jan Meijers. Zijn zoontje van tien bracht hem aan het verzamelen.

Van de Oranjegracht tot aan de Meelfabriek

Jan Meijers woont al bijna 60 jaar in hetzelfde huis op de Utrechtse Veer, boven de werkplaats. Als je voor zijn huis staat zie je schuin aan de overkant de wijk Pancras liggen, de buurt waar Jan met verzamelen begon. De oude wevershuisjes die daar eeuwenlang gestaan hadden werden in de jaren '60 van de vorige eeuw grotendeels gesloopt. De eerste tegeltjes uit Jans verzameling zijn er vandaan gekomen.

Jan Meijers vertelt: "Zo'n 50 jaar geleden werden van de Oranjegracht tot aan de Meelfabriek bijna alle oude wevershuisjes gesloopt. Er zijn er maar een paar blijven staan. Particulieren hebben die gekocht en opgeknapt, maar de rest is door nieuwbouw vervangen. Ik zag dat wel vanuit mijn huis maar lette er eigenlijk niet zo op, tot mijn zoontje van 10 met allerlei fragmenten van kleine, beschilderde tegeltjes thuiskwam. Hij was een nieuwsgierig jochie en snuffelde graag bij de sloop rond. Die tegeltjes vond hij mooi en ik ook. Zo is mijn verzameling begonnen. De slopers die in Pancras aan het werk waren wisten al gauw hoe leuk we de tegeltjes vonden. Ze zochten uit waar we woonden en kwamen met kistjes vol van die dingen langs. Voor een gulden per stuk kocht ik wat ik mooi vond of kon ruilen en aan andere verzamelaars kon verkopen. Verzamelen kost geld en als je dubbele had, vooral van zeer gezochte tegeltjes, verkocht je die door zodat je weer geld had voor nieuwe aankopen. Dan kon je je verzameling aanvullen. Ik kwam erachter dat er speciale tegeltjesbeurzen waren en zelfs een Tegelmuseum in Otterlo. Van lieverlee ben ik zelf ook een expert geworden. Ik leerde om vervalsingen van echt onderscheiden, maar in het begin ben ik er wel eens ingestonken. Dat hoort er ook bij."

Oude putten

"Toen ik de smaak eenmaal te pakken had ging ik bij sloop ook in de oude beerputten kijken. Daar vond ik behalve scherven van tegeltjes ook veel kapotte kruiken, borden, flessen en van alles en nog wat. Het staat daar in de hoek. Ik dacht: dat moet naar het stadsmuseum hier in Leiden en ik ging naar de Lakenhal, maar daar moesten ze er niks van hebben: 'Bewaar het allemaal maar goed', zeiden ze en dat was het dan. De gemeente en het Venduhuis hiernaast hadden er ook geen belangstelling voor. Ze zaten er in die tijd nog lang niet zo bovenop als nu. Monumentenzorg had je toen al wel, maar Erfgoed Leiden was er nog niet en er stonden nergens hekken als er ergens iets werd gesloopt. Je kon zo naar binnen lopen."

"Ik vind mijn tegeltjes nog steeds prachtig, maar ik ben nu bijna 86 en moet ervan af. Vandaar dat ik ze nu per stuk verkoop. Ze moeten in handen van echte liefhebbers komen, mensen die zich niet afvragen wat je met 'die rommel' moet. Er zijn gelukkig nog steeds mensen die ze graag willen hebben. Mijn prijzen liggen ver onder de markt. Kijk maar op Marktplaats, dan zie je al gauw wat je er nu voor betalen moet. Ik verkoop ze vanaf € 5. De prijzen lopen op, al naargelang de zeldzaamheid en de gaafheid van de tegeltjes."

Petroleumboer

"Je zou denken dat ik van huis uit in de bouw of de antiekhandel zat, maar dat is niet zo. Mijn vader was petroleumboer, zoals dat indertijd heette. Hij ging nog met een hondendar de deuren langs. Nu zou dat niet meer mogen. Ik wilde instrumentmaker worden en naar de Instrumentmakerschool die toen nog op het Rapenburg zat, maar pa zei: "Joh, je kan beter in de zaak komen", en zo ben ik op mijn beurt met de petroleumhandel begonnen. Eerst met een motorbakkfiets en later met een bestelbus. Het ging allemaal goed tot we in de jaren '70 allemaal op aardgas overstapten. Gelukkig had ik dat aan zien komen en ik ben bijtijds op poetsmiddelen, zeepoeders en theedoeken en zo overgestapt. Ik kon dit huis kopen met de werkplaats eronder en dat hebben we helemaal opgeknapt. Helaas niet volgens de monumentenstandaard van nu, maar je wist toen niet beter."

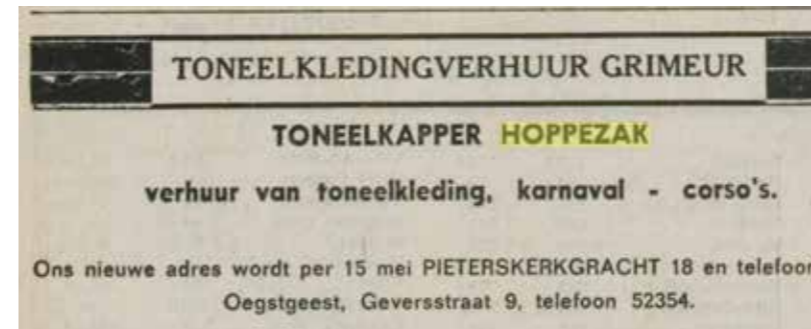
"Ik heb een mooi leven gehad en ben nog steeds tevreden. Door dat verzamelen heb ik de leukste mensen ontmoet en heel veel moois gevonden." •

EEN FEESTELIJK BEDRIJF

HOPPEZAK

door Carla van der Poel

Een bezoek aan kledingverhuurder Hoppezak maakt het kind in je los. Je komt er ook vrijwel altijd voor een feestelijke aangelegenheid. Kostuums en uitdossingen mooi in het gelid, maskers en hoedjes lachen je toe en overal vind je aansprekende verkleedattributen. Opgestapeld in dozen liggen sinterklaasbaarden en -snorren te wachten op een shampoo- en kambeurt. "Sinds maart 2022 is er een inhaalslag gaande", zegt André Hoppezak.

LEIDSCH DAGBLAD 22 APRIL 1975, ARCHIEF FAMILIE HOPPEZAK

Toneelkappen en grimeren

Hoppezak is een oud familiebedrijf. In 2017 bestond het 100 jaar en ontving het de erepenning van Leiden. Gerard Hoppezak schreef zich in 1917 in bij de Kamer van Koophandel en gaf als adres Haarlemmerstraat 88 op. Daar had hij een winkel in uniformbenodigdheden. Of hij zich voor die tijd ook al met feestkleding bezighield valt niet te achterhalen. Vervolgens treffen we hem aan op Breestraat 13, op de hoek met de Papengracht. Hij was daar toneelkapper en grimeur. Later verhuurt hij ook verkleedkostuums. Als hij met zijn bedrijf verkast naar Nieuwe Rijn 12 bezit hij een eigen kledingcollectie voor verhuur. Toneelkappen en grimeren betekent een druk bestaan, want vrijwel elk dorp in die tijd kende zijn amateurverenigingen. Zoon Wim vergezelt zijn vader bijna altijd bij zijn opdrachten. Soms assisteert Wims zus, want af en toe moet er bij diverse verenigingen tegelijk gekleed, geschminkt en gekapt worden. Als later de gezelschappen op de kiek willen, verzorgt Wim de fotografie. Zo leert hij in de praktijk met veel plezier het vak. Het reizen naar de klant is wel eens gedoe. Als je bijvoorbeeld naar een gezelschap in Lisserbroek ging, kon je weliswaar heen met de bus, maar 's avonds laat-er moest natuurlijk ook afgeschminkt worden – moest je maar afwachten of je met iemand mee terug kon reizen.

Verkleed en schminken in een oude koekjesfabriek

Wim zou eeuwig zijn voortgegaan als vader Gerard niet ineens had besloten de zaak op te doeken. De precieze reden is niet duidelijk, maar mogelijk leverde het harde werken niet genoeg op of had hij er geen zin meer in en vond hij zijn zoon met negentien jaar te jong om het bedrijf over te nemen. Gelukkig kon Wim met geld van zijn schoonvader alle sinterklaaspullen kopen en had hij met twaalf sinterklaaspakken en wat attributen een bescheiden basisverzameling om in ieder geval rond december een enigszins redelijke omzet te halen. Zijn vrouw begon met het maken

van pakken waardoor de collectie zich weer langzaam uitbreidde. Ze beschikten over te weinig materiaal om er echt van te kunnen leven. Het maakte dat Wim als bijnaan 25 jaar als grimeur bij de televisie werkte. Een dik belegde boterham leverde dat evenmin op, maar hij zat wel dicht bij het vuur en kon de overgebleven kostuums en rekwisieten van Joop van den Ende Theaterproducties kopen. Zo groeide het bedrijf uit tot wat het nu is. Al sinds mei 1975 zit het aan de Pieterskerkgracht 18, later kwam nummer 20 erbij. Van 1894 tot 1912 was dat een doorgangshuis voor ongehuwde moeders, van 1919 tot 1950 zat er de koekjesfabriek van J.C. van der Steen in, bekend onder de naam 'De Vooruitgang'. Die werd later omgedoopt in 'Het Leidsche Wapen'.

Een nieuwe generatie

Wims zoon André volgde na zijn dienstdaag – hoe kan het anders – een kappersopleiding. Hij werkte bij diverse kappers en groeide langzaam het bedrijf in. Sinds 1999 bestiert hij het met zijn echtgenote Adriëne. Dat er veel bezoekers komen weten de wijkgenoten ook, want ondanks Google Maps komt het herhaaldelijk voor dat klanten het pand niet kunnen vinden. Onlangs is de voorraad kritisch bekeken en is er veel opgeruimd. Het rechterpand wordt verbouwd. De 3 October Vereniging wordt de nieuwe huurder. Die gaat hier vergaderen en het archief wordt er opgeslagen. Van hieruit zullen elk jaar in de maanden na de zomer, de rood-witte 3 October paraferalia worden verkocht.

Af en aan gesloten maar wel een relaxte coronatijd

Feesten en evenementen vormen de kern van het bedrijf. André Hoppezak: "Tijdens de pandemie in de afgelopen jaren kon er letterlijk niets gevierd worden. Incidenteel huurde men nog wel eens iets voor een onlinepresentatie, een glitterjasje of zo. Soms was er even geen lockdown en kwamen er weer promoties, maar die konden ineens niet doorgaan. Of er was een jubileum dat groots gevierd ging worden, maar door ziekte van de jubilaris werd afgeblazen." Hoe ze het hebben gered? "Helaas door mensen te ontslaan en door de ondersteuningsregeling van de gemeente. En natuurlijk met behulp van Netflix... We hebben die periode tamelijk relaxed geleefd." >>

PANCRAS GESLOOPT, FOTOGRAAF ONBEKEND (COLLECTIE ELO)

IN DE VERKOOP, FOTO SARAH HART

BODEMVONDSTEN VAN JAN MEIJERS, FOTO SARAH HART

Sinds maart 2022 is er een inhaalslag gaande. Er zijn veel uitgestelde feestjes en het mag wat kosten. De agenda van de universiteit is propvol. Daar had men vorig jaar een korter zomerreces ingesteld om meer mensen in het Academiegebouw te laten promoveren; niet iedereen had zin in een digitale promotie. De wereld is duidelijk meer opengegaan. Met het grote aantal promoties aan de universiteit worden de rokkostuums bijna dagelijks verhuurd. Overigens gelden er aan de Universiteit Leiden en aan de Vrije Universiteit van Amsterdam andere kledingvoorschriften dan bijvoorbeeld aan de Technische Universiteit van Delft. Hoppezak kan promovendi en de bijbehorende paramfnen precies informeren welke kleding waar gedragen behoort te worden.

Ot en Sienpakken, Rembrandtdagen en Carnaval

Hoppezak is een bedrijf met een eigen jaarritme, dat zo zijn eigen laag- en hoogseizoenen kent. Januari en de eerste helft van februari zijn rustig. Jaarlijks huren kinderen van de Lorentzschool vlak voor de voorjaarsvakantie Ot- en Sienpakken, en daarna komt carnaval. Dat wordt hier in de regio natuurlijk bescheiden gevierd, hoofdzakelijk in Sassenheim en Noordwijkerhout, maar er zijn ook mensen die kleding huren om mee te nemen naar het zuiden. Een maand later is er dan weer behoefte aan paashazen. Die verschijnen steeds vaker bij bedrijven, horecagelegenheden en speeltuinverenigingen. In juni zijn er traditiegetrouw veel trouwerijen en feesten, en verhuurt Hoppezak veel jacquets. Ook bij de Rembrandtdagen komt een deel van de

kostuums van Hoppezak. En altijd is men druk met het strijken en verstellen van kleding.

ANDRÉ HOPPEZAK SCHMINKT EEN VRIJWILLIGER VAN DE REMBRANDTDAGEN, FOTO HENK ASCHMAN

Politieagente of prostituee

Na de zomervakantie worden de feesten weer opgepakt en maakt Hoppezak de kostuums en attributen klaar voor de optochten van 3 en 8 oktober. Op 8 oktober wordt namelijk het ontzet van Alkmaar gevierd, dat in 1573 – een jaar eerder dan in Leiden – plaatsvond. In Alkmaar heeft de optocht wel een ander karakter: “Het is meer met themawagens. Je zou kunnen spreken van een soort corso.”

Als alle verkleedgoed weer terug is wordt het wassen en strijken en komt Halloween er alweer bijna aan. Daarna beginnen de voorbereidingen voor Sinterklaas. Meestal rond het tweede weekend van november doen de eerste Sinterklazen en Roetveegpieten hun intrede en dat duurt zo’n drie-en-een-halve-week. Het is niet meer zoals vroeger toen je een Sint had met acht Pieten. Afgelopen jaar waren er hooguit twee per Sint: “Die zwartepietendiscussie is hopeloos voor de business. Ooit heeft een van de Sinten zijn Piet publiekelijk ten huwelijk gevraagd en het jawoord maakte natuurlijk grote indruk. Het schoonmaken en kammen van de teruggebrachte Sinterklaasbaarden en snorren doen we in de uurtjes die overschieten of de rustiger zomermaanden.”

Na Sinterklaas zijn er veel studentenfeesten en huisdiners met een thema, bijvoorbeeld après-ski, circus, Harry Potter, of verkleed volgens de eerste letter van je naam. Als je Patricia heet zou je bijvoorbeeld als politieagente verkleed kunnen gaan of als prostituee... Zijn de universiteiten en scholen gesloten, dan is het ook bij Hoppezak laagseizoen.

Witte kostuums zijn onbegonnen werk

Veel klanten zijn nog steeds afkomstig uit onze wijk. Studenten huurden vroeger vaak voor gala’s, maar inmiddels hebben die meestal zelf een rokkostuum. Verhuurde het

HET SCHMINKEN VAN STUDENTEN IN 1977, TWEEDE VAN LINKS WIM HOPPEZAK, FOTO JAN HOLVAST

bedrijf in het verleden avondjurken en zelfs nog wel eens bruidsjurken, daar is het mee opgehouden want daar zijn online goedkopere alternatieven voor te vinden. De witte kostuums voor het dame blanche-feest (alleen witte kleding) worden niet langer aangeboden. “Het is onbegonnen werk om ze weer schoon te krijgen.”

Het mag duidelijk zijn dat alles wat terugkomt grondig wordt gereinigd, zelfs als het niet zou zijn gedragen. “De wasmachines draaien de hele dag. De laatste jaren moet je sowieso steeds voorzichtiger zijn. Ziektes mogen op geen enkele manier worden overgedragen.”

Voor de liefhebber: Mariëlle van der Want en Wendy Westershof brachten in 2018 een documentaire uit ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van Hoppezak:

<https://www.youtube.com/watch?v=TNreXam4p2Y>

BOEKEN

DE LOKHORSTKERK, VAN SCHUIKELDER NAAR SIERAAD VAN DE STAD

Aan de ingebruikname van De Lokhorstkerk in 1638, ging een hele geschiedenis vooraf. Journalist Monique Roso bracht alle informatie bij elkaar en verwoordt deze uitstekend in haar boek ‘De Lokhorstkerk in Leiden’. Hoewel het gebouw midden in de wijk stond, was het toch een schuilkerk. Architect Jan Willem Schaap drukte een zwaar stempel op het interieur van de kerk.

Aan het begin van de 12de eeuw liet Floris II (1091-1121), graaf van Holland, een hof bouwen in Leiden. Het ging om een woongebouw, een boerderij en een boomgaard, stallen, een vluchtoren met gevangenis en een kapel. Het woongebouw bevond zich grofweg tussen de huidige Lokhorststraat, Muskadelsteeg, Pieterskerkhof, en Pieterskerkstraat. De (kleine) kapel werd in 1121 gewijd als Pieterskerk. Het hele grafelijk gebied lag tussen de toen nog open Langebrug tot aan het Rapenburg en de Steenschuur. Opeenvolgend woonden er graven en mogelijk werd Floris V (1254-1296) er zelfs geboren; hij geldt als een van de machtigste middeleeuwse vorsten van Holland en Zeeland.

Demping deel Pieterskerkstraat

Het terrein met bebouwing kwam in de vijftiende eeuw in handen van de familie van Lockhorst en die doopte de voormalig grafelijke woning tot Huis Lokhorst. Diverse eigenaren volgden elkaar op en die pasten het aan de eigen behoefte aan; door verkoop van delen ervan werd de kavel alsmal kleiner. In 1613 is er voor het eerst sprake van een kerk op deze plek: een aantal timmerlieden kocht toen een deel van de percelen om er een kerk te gaan bouwen voor doopsgezinden. Die hielden hun diensten tot dan toe in een huis aan de Oude Varkenmarkt. Nu kon de gemeente verhuizen naar een tijdelijke ruimte aan de Pieterskerkstraat. In de loop der jaren werden er links en rechts aangrenzende percelen gekocht, maar het zou nog tot 1639 duren voordat er daadwerkelijk op die plek gekerkt kon gaan worden. Zelf noemde men het overigens bescheiden ‘predicplaatse’.

Frans Koffiehuis

Er was direct een kwestie met het stadsbestuur. Kennelijk waren de bouwtekeningen niet goed doorgesproken met de toezichthouders, want al snel kwamen de burgemeesters (in die tijd waren er altijd vier) in het geweer tegen de uitvoerende timmerman. De uitgespaarde vakken die bedoeld waren voor nog aan te brengen ramen moesten deels dichtgemetseld worden. In die tijd stond men weliswaar andere religies toe, maar de zogenaamde dissenters mochten met hun gebedshuizen geen aanstoot geven. Ofwel, de orthodoxe protestantse kerkangangers wilden niet al te direct met andere gezindten geconfronteerd worden. Men besloot een kosterswoning voor de kerk te plaatsen en aan de linkerkant een koffiehuis, het Frans Koffiehuis genaamd om het gebedshuis aan het zicht te onttrekken.

Dit was niet de enige schuilkerk in Leiden. Verderop aan de Pieterskerkgracht, waar zich nu de gymnastiekschool bevindt, stond er nog een: de katholieke kerk van de jezuiten. In totaal waren er in de stad acht schuilkerken in de eerste helft van de 17de eeuw. Vaak lagen die verborgen in een steegje of achter woonhuizen.

Kerk zonder banken en een galerij voor mannen

De Lokhorstkerk was een sobere kerk. Zo stonden er in eerste instantie geen banken. Op enig moment kwamen er pachtplaatsen, stoelen die men per week kon huren. Nog later kwam er een galerij voor mannen, de vrouwen zaten toen in het midden van de kerk. We weten hoe dit eruit ziet want de oorspronkelijk als steenhouwer werkzame Jacob Timmermans heeft dit voor ons in 1788 in diverse aquarellen levendig verbeeld.

AQUAREL VAN DE LOKHORSTKERK IN 1788 DOOR JACOB TIMMERMANS, COLLECTIE ELO

De vestiging van het Koninkrijk der Nederlanden en de officiële grondwet van 1814 betekenden vrijheid van godsdienst. Het stond iedereen vrij zijn godsdienst uit te oefenen en het christelijke geloof had niet langer een voorkeurspositie. Dit had gevolgen voor de restauratie van de ‘predicplaatse’, die toch al nodig was. Een deel van het voorgebouw kon verdwijnen, want de kerk hoefde niet langer uit het zicht te blijven. Ze werden bij het kerkgebouw getrokken.

Jan Willem Schaap, architect van nutsgebouwen

De volgende verbouwing in 1859, betrof vooral het interieur en werd toevertrouwd aan Jan Willem Schaap (1813-1887). Hij was in de leer geweest bij de (doopsgezinde) stadsarchitect Salomon van der Pauw. Schaap werd later zelf stadsarchitect. Hij heeft diverse nutsgebouwen in de stad gebouwd. In onze wijk was dat bijvoorbeeld het gebouw van de Maatschappij tot Nut van ’t Algemeen (1850, hoek Steenschuur-Langebrug). Later bouwde hij als stadsarchitect onder meer de meisjes-HBS (1883, Garenmarkt) en het Stedelijk Gymnasium (1883, Doezastraat). Schaap had affiniteit met nieuwe materialen en constructies. Voor de Lokhorstkerk maakte hij veelvuldig gebruik van gietijzer. Dat resulteerde onder meer in de opvallende opengewerkte sierlijke bogen die de zuilen verbinden en die het interieur zo karakteristiek maken. Verder liet hij meer licht in de kerk toe door ramen in de oost- en westgevel aan te brengen en kwam er een centraal verwarmings-

tacoyo
Move your body, relax your mind

ACTIE
2 GRATIS
PROEFLESSEN
P.P.

TACOYO Body & mind conditietraining op muziek
Gymzaal Da Vinci College Lammenschans, Leiden
Er is een voor- en najaarsseizoen

Iedere Maandagavond.
Starttijden:
17:00, 18:15, 19:30
en 20:45 uur

Starten kan op elk moment!

Viktor Verwoerd: 06-41549731, vverwoerd@tacoyo.nl
KIJK OP WWW.TACOYO.NL

stelsel. Latere verbouwingen volgden, maar de ingrepen van Schaaap bleven veelal behouden.

Het is leuk om de geschiedenis van dit charmante gebouw te lezen, zeker omdat zoveel aardige illustraties zijn opgenomen. Jammer alleen dat de bijschriften veelal ontbreken. Na het lezen van dit boekje kunnen we eens te meer constateren dat de Lokhorstkerk in Leiden met recht een 'sieraad van de stad' is, zoals de ondertitel vermeldt.

Monique Roso, *De Lokhorstkerk in Leiden. Van schuilkerk naar sieraad van de stad. Leiden 2022 Uitgeverij Ginkgo, €15,-.*

ONDERNEMEN BIJ MAREYOGA ZOEK JE ZELF UIT WAT BIJ JE PAST

door Marjolijn Pouw

Bij MareYoga op de Stille Mare staat de bewegingsoefening voorop. Maar hoe leerlingen die uitvoeren moeten ze zelf bepalen. Ik heb geen universele stelregel die ik op iedere leerling toepas. De een is immers anders gebouwd of leniger dan de ander. Je moet zelf je mogelijkheden onderzoeken, zegt de van afkomst Duitse Mirja Zitzner die ook in Frankrijk en Engeland woonde. In Leiden lijkt ze haar plek gevonden te hebben.

HET CHINESE BOEDDHABEELD IN STUDIO MAREYOGA, FOTO MIRJA ZITZNER

MareYoga

Zevenenhalf jaar geleden begon Mirja Zitzner bij, toen nog, Yoga Spirit op de Stille Mare met lesgeven. Ze deed dat naast haar baan in de psychiatrie en de studio was nog niet van haar. Toen de eigenaar ermee stopte nam Mirja het over en noemde de studio MareYoga. In haar lessen staat de balans van lichaam en geest voorop. Ze richt zich vooral op het aspect van zelfonderzoek en ontspanning. Het serene Chinese Boeddhabeeld in de studio kreeg ze van een van haar leerlingen. Boeddhabeelden mogen niet worden gekocht, ze moeten je worden gegeven.

De uitgangspunten

Mirja Zitzner: "De yoga die we hier aanbieden is vrij breed. De oefeningen zijn bedoeld om mentaal en fysiek gezond te blijven en inspiratie op te doen voor de inrichting van je leven. Ik hou veel van poëzie. Gedichten geven me ruimte en maken dat ik de wereld om me heen anders bekijk dan in de routine van alledag. Yoga doet dat ook, als ik die beoefen wordt alles lichter. Problemen en obstakels verdwijnen niet, maar ik leer er beter mee om te gaan. In die zin lijkt yoga op poëzie, ik begin de dag meestal met een loopmeditatie buiten en een podcast van de dichter Ellen Deckwitz. Zij leest dagelijks een door haar gekozen gedicht voor van een ander en borduurt dan voort op de beteke-

nis. De openheid en ruimte van gedichten geven me een bevrijd gevoel dat ik in mijn lessen probeer over te dragen." "Voorop staat de bewegingsoefening. Hoe je die uitvoert moet je zelf bepalen, net als hoever je wil en kan gaan. Dat verschilt nogal per persoon, want de een is anders gebouwd of leniger dan de ander. Ik hanteer in mijn lessen geen universele stelregel die ik op iedere leerling toepas. Je moet zelf je mogelijkheden onderzoeken en uitvinden wat bij jou past. Dat wil ik stimuleren en dat doe ik bijvoorbeeld door variaties aan te geven waarin je een houding kunt oefenen die met jouw lichaamsbouw overeenstemt. Maar ook door je te grenzen op te laten zoeken en je limiet te laten bepalen. Wil je tot het uiterste van je mogelijkheden gaan of blijf je in je comfortzone? Voor beide is wat te zeggen, het hangt van jouw situatie af. Yoga helpt je om je om je bewust te worden van de keuzes die je hebt."

Van Bayreuth naar Leiden

"Ik kom oorspronkelijk uit Duitsland en studeerde Sociologie / Interculturele Germanistiek en Media & Communicatiewetenschappen in Bayreuth en Leipzig. Maar ik maakte die studie niet af. In 1998 ben ik naar Leiden gegaan om aan de hogeschool Creatieve Therapie te studeren. Die studie heb ik in 2002 met een diploma afgerond. Voor die tijd heb nog ik een jaar lang als vrijwilliger in Engeland gewerkt, in een leefgemeenschap voor gehandicapte jongeren en een jaar in Frankrijk gewoond om de taal te leren – maar dat terzijde. Eigenlijk ben ik door Jacques Brel naar Nederland gelokt. In 1994 kreeg ik van een vriend in Bayreuth een CD van deze zanger cadeau en werd ik verliefd op het lied 'Mijn vlakke land'. Drie jaar later, ik studeerde ondertussen in Leipzig, had ik wat tijd en ruimte en begon ik uit liefde voor Brel Nederlands te leren. Ik heb er niet aan gedacht dat ik eigenlijk naar België had moeten gaan voor dat mooie Vlaams van hem."

Van Creatieve Therapie naar yoga

IN ACTIE, MIRJA ZITZNER RECHTS, FOTO PATRICE BÖRGER

"Creatieve Therapie, en dan vooral de beeldende kant die ik deed, is erg leuk maar voor mij was er geen droog brood mee te verdienen. Toen ben ik als onderzoeksverpleegkundige in de psychiatrie gaan werken. Met behulp van gestructureerde interviews en vragenlijsten monitorde ik het verloop van de klachten gedurende een behandeling. Daarnaast ben ik yogalessen gaan volgen. Na een jaar of tien begon ik met de opleiding voor yogaleraar. Niet eens

zozeer om les te gaan geven, maar voor mijn persoonlijke ontwikkeling. Je moest in je opleiding meteen al oefenen met lesgeven, bijvoorbeeld aan familie of vrienden. Dat vond ik zo leuk dat ik na de afronding van mijn opleiding bij Yoga Spirit solliciteerde naar de vacature van leraar voor een paar uur per week. Die baan kreeg ik. Na anderhalf jaar besloot mijn voorgangster met haar lessen te stoppen. Ze vroeg me of ik de studio wilde overnemen en dat deed ik. Ik heb mijn baan als onderzoeksverpleegkundige opgezegd en me helemaal op het lesgeven en het runnen van de studio gericht.

Yoga sluit goed aan bij mijn opleiding voor creatief therapeut. Daar heb ik geleerd om te observeren en onder woorden te brengen wat ik ervaar. Ook yoga leert je om je om je af te vragen wat je doet en hoe je het doet, en te bezien of het je helpt in je leven of dat je een andere benadering moet kiezen. De aanpak staat niet vast, je moet blijven onderzoeken."

Verschillende yogastijlen

"Bij ons kun je les krijgen in Gentle Yoga, Hatha Yoga, Vinyasa Yoga, Yin Yang Yoga, stoelyoga en Yoga4Parkinson, een speciaal op Parkinson patiënten gerichte vorm van yoga. Maar eigenlijk is dat label niet van belang. Wel dat je jezelf leert kennen en ziet wat bij jou past. Er zijn allerlei technieken waarop je kunt variëren en die je geschikt kunt maken voor ieders specifieke lichamelijke en geestelijke behoefte. Je leert om je niet te forceren, maar te ontspannen en je mogelijkheden beter te benutten. Om te letten op de signalen van je lichaam."

Toegankelijkheid

"Aan de toegankelijkheid van yoga valt nog veel te verbeteren. Ook met aandoeningen als artrose, Parkinson, ouderdomsstijfheid of andere beperkingen kun je yoga beoefenen. Je hoeft er niet voor op de grond te liggen, maar kunt het ook vanaf een stoel doen. Voor alle lichamen en leeftijden is er een goede vorm te vinden. Daarom hebben we hier ook docenten met een verschillende opleiding en instelling, die je om advies kunt vragen. Bij ons kun je eerst een paar proeflessen volgen en bekijken wie en wat je het beste bevalt voor je keuze bepaalt. Het gaat erom dat mensen zich thuis gaan voelen in zichzelf. Onze lijn is terug te vinden in al onze lessen en de nieuwsbrief die de leden krijgen. Daarin deel ik ook regelmatig inspiratie die net buiten yoga valt.

Zie mijn blog op de website www.mareyoga.nl."

HISTORIE

BESCHERMING MONUMENTEN IN OORLOGSTIJD

door Kees van der Steege

"De Nederlandsche Regeering heeft een zeer beperkt aantal klokken, als historische gedenkstukken van de grootste betekenis, van vordering vrijgesteld en richt tot de bevelhebbers der militaire macht van andere mogendheden het dringend verzoek de met een M gemerkte klokken eveneens te sparen."

In de Waalse kerk aan de Breestraat hangen twee affiches, een gedateerd 13 april 1939 en een 20 april 1940, met in vier talen het appel om ingeval van oorlog het historisch erfgoed – hier het orgel en de historische luidklok – met rust te laten. Beide hebben de Tweede Wereldoorlog ongeschonden overleefd. Was dat dankzij of ondanks dit verzoek? Die vraag is niet met zekerheid te beantwoorden.¹

Matthijs Burger, senior adviseur cultureel erfgoed bij Erfgoed Leiden en Omstreken, vertelt over deze affiches: "Ze zijn in 1939 in grote

haast rondgestuurd aan de eigenaren van een selectie van 200 orgels en 330 luidklokken, om op te hangen in hun gebouwen. Officieel was het bericht ook gericht tot het Nederlands leger, maar uiteraard vooral bedoeld voor een bezettingsmacht. Doel was in de eerste plaats om vordering van het klokkenbrons en orgellood (de pijpen) te voorkomen: die metalen waren uiteraard van waarde voor het maken van geschut en munitie. De selectie voor de luidklokken was grofweg gemaakt op basis van leeftijd – alle middeleeuwse klokken bewaren – en op basis van de gieter. Van beroemdheden als Hemony was het de bedoeling om alles te bewaren, van de minder bekende gieters in ieder geval één representatief exemplaar."

"Wat betreft de orgels is de schade beperkt gebleven. Er

RESP. 1939 EN 1940, FOTO'S HANS KLEYN

juenju winkel + webshop
design
gisp
dressoirs
vintage
classics

Produktieweg 18a Zoeterwoude 071-5124830
info@juenju.nl www.juenju.nl

zijn er in de Tweede Wereldoorlog geen gesloopt door de Duitse bezetter, behalve de exemplaren die verloren gingen bij bombardementen en dergelijke. Ook de klokken zijn grotendeels ontsnapt, bijvoorbeeld omdat een aantal wel uit de torens was getakeld maar de smeltovens niet heeft gehaald, dankzij sabotage en het einde van de oorlog. Beroemd is het verhaal van de schipper die z'n schuit vol geroofde klokken heeft laten zinken in het IJsselmeer. Na de oorlog kon die worden gelicht met de lading."

Bescherming van cultureel erfgoed

"De twee affiches uit de Waalse kerk hebben op dit moment geen verband meer met landelijke of internationale regelgeving. Ze maakten deel uit van een uitvoerig plan van Jan Kalf uit 1938 voor de bescherming van cultureel erfgoed. Hij was de oprichter en tot 1939 directeur van het toenmalige Rijksbureau voor de Monumentenzorg. Daarin stonden ook allerlei fysieke beschermingsmaatregelen van monumenten en evacuatie van roerende cultuuroederen, zoals schilderijen. Je zou kunnen zeggen dat dit systeem voor orgels en klokken een voorloper was van het systeem met de bekende blauw-witte schildjes dat is ingesteld naar aanleiding van het Cultuuroederenverdrag van Den Haag uit 1954. De status van dat systeem is overigens sinds 2021 ook weer gewijzigd.

¹ Het randschrift van de klok van de Waalse kerk luidt: *Soli Deo Gloria, Cornelius Ammeroy me fecit anno 1605 (Bron: Peter Gerritsen, 1992). De klok wordt nog iedere zondagochtend met de hand geluid, voor zover bekend als enige in Leiden. De websites van 'Muziek in de Waalse Kerk' en die van de 'Église Wallonne de Leyde' geven meer informatie over het 18e-eeuwse orgel.*

Voor de huidige eigenaren van monumenten

en ander cultureel erfgoed is het rapport 'Een wapen in vreedstijd' (2020) van de Nederlandse UNESCO commissie interessant. Het is te vinden via de link:

<https://www.cultureelerfgoed.nl/actueel/nieuws/2021/10/07/registratie-blauw-witte-schildjes-stopgezet>

STADSONTWIKKELING HUIZEN VAN DE BUURT

door Frederike Fennema

SAMEN EEN BETERE BUURT MAKEN*

Activiteitscoördinator Tess Barning van Inluzio over een nieuwe activiteit

Een samenleving waarin iedereen meetelt en van betekenis is. Samen een betere buurt maken. Dat is waar welzijnsorganisatie Inluzio voor staat. Twee jaar geleden startte Inluzio, onderdeel van de Facilicom Group, met de welzijnsopdracht Samen Meedoen. Nu zijn ze met hun buurthuizen, ofwel Huizen van de Buurt, een herkenbare ontmoetingsplek in de meeste Leidse wijken. We gingen op bezoek bij Tess Barning, activiteitscoördinator bij Inluzio, om meer te weten te over haar plannen om de activiteiten van de buurthuizen verder te ontwikkelen. We ontmoeten elkaar in Huis van de Buurt De Kooi aan de Driftstraat.

BART OUWERKERK EN TESS BARNING IN HUIZEN VAN DE BUURT, FOTO FREDERIKE FENNEMA

Bruisend hart

Tess maakte vorige zomer de overstap vanuit de thuiszorg naar Inluzio. Ze vindt het belangrijk dat bezoekers zich thuis voelen en gezien worden. In haar vorige baan was het vaak 'rennen' en kon ze deze persoonlijke aandacht niet altijd voldoende geven. Met haar organisatietalent wil ze het sociale netwerk in de buurt versterken en de Huizen van de Buurt het bruisende hart van de wijk maken. Tess legt uit dat vanuit de buurthuizen een wijkgericht aanbod van welzijnsactiviteiten wordt aangeboden zoals bijvoorbeeld mantelzorgondersteuning, dagbesteding, vrijwilligersondersteuning en vitaliteitsbevordering.

Activiteiten in de buurt

Met ingang van 1 december 2022 gingen de Huizen van de Buurt, in opdracht van de gemeente Leiden, het aanbod verder uitbreiden. Inluzio ging namelijk ook daginvulling bieden voor mensen met beginnende dementie, een lichamelijke beperking, licht verstandelijke of psychiatrische indicatie. Elke werkdag van 10:00 tot 16:00 uur is er in de buurthuizen een aanbod van activiteiten als schilderen, computertraining, ontspanningsactiviteiten, tuinieren, een inloopplunch, en sportactiviteiten. Een ander voorbeeld is het drie gangen diner dat elke dinsdagmiddag in Het Huis van de Buurt Morschwijk wordt geserveerd voor een grote

groep vaste buurtbewoners. Kok Bart Ouwkerk (83 jaar) kookt al 6 jaar wekelijks voor dit Huis in de Buurt. In de keuken loopt alles gesmeerd. Dat kan ook omdat hij hulp heeft van twee trouwe vrijwilligers die hem helpen met alle voorbereidingen en zorgen dat iedereen om 16:30 uur kan aanschuiven aan de gedekte tafel. Bart bedenkt de maaltijd, doet de inkoop en zij schillen de piepers, schonen de spruiten. Het plezier straalt er vanaf.

Vrijwilligers nodig

De activiteiten worden aangeboden door een team van professionals en vrijwilligers. Tess geeft aan dat ze op zoek zijn naar meer vrijwilligers, naar kunstenaars bijvoorbeeld, die het leuk vinden om een workshop te geven.

Meer weten over de activiteiten van de Huizen van de Buurt? Kijk dan op hun website www.inluzioleiden.nl/wat-we-doen/daginvulling.

'Dit stuk verscheen in december 2022 in PangeCras, het wijkblad van de buurtvereniging Pancras-West. De Hart van de Stadkrant nam het in samenspraak met hen over. •

BOEKEN

PASSIE VOOR PRECISIE

door Carla van der Poel

De naam Kaiser zou ons minder bekend in de oren klinken als niet in 1875 de Cellebroersgracht omgedoopt zou zijn tot Kaiserstraat. Vorig jaar was het 150 jaar geleden dat sterrenkundige Frederik Kaiser (1808 - 1872) overleed. Rob van den Berg, wetenschapshistoricus bij de Universiteit Leiden, schreef een biografie over Kaiser getiteld 'Een passie voor precisie'

Net als zoveel andere Leidse hoogleraren is het graf van Kaiser te vinden op begraafplaats Groenesteeg, waar hij afgelopen augustus met een lezing werd herdacht. Ook schijnt hij de eerste persoon in Leiden geweest te zijn die met een straatnaam werd geëerd. Wie was deze man voor wie nota bene een straat omgedoopt werd waaraan uw redactiemedewerker zelf vijf jaar woonde?

Frederik Kaiser was een belangrijke sterrenkundige. Hij begon al jong als observator bij de sterrenwacht op het dak van het Academieggebouw, klom op tot hoogleraar sterrenkunde en werd uiteindelijk rector-magnificus van de Leidse universiteit. Hij was vooral bekend om zijn precisie en heeft daarmee de basis gelegd voor de – ook nu nog – wereldwijd toonaangevende Nederlandse sterrenkunde. Onder zijn leiding verhuisde in 1861 de sterrenwacht naar een zelfstandig gebouw in de Hortus. Nog steeds is dit een beeldbepalend monument aan de Witte Singel.

Rob van den Berg, Een passie voor precisie, Frederik Kaiser (1808-1872) - Vader van de Leidse Sterrewacht, Prometheus 2022, 384 blz. € 30 •

VAN DER REIJDEN
AARDAPPELEN, GROENTEN EN FRUIT

Van Hollandse aardbeien tot Italiaanse truffels en dat gewoon op de markt!

architectenbureau
ANTON DE GRUYL

AANKOOP BEGELEIDING - VERBOUW - RENOVATIE - RESTAURATIE

HOGEOERD 149 2311HK LEIDEN TEL 071 5147984
info@antondegruy.nl www.antondegruy.nl

DE SCHILDERSCOMBINATIE
sterk werk

Mike Omtzigt
Levendaal 6a, 2311 JL Leiden, 06 - 52 69 50 48
www.deschilderscombinatie.nl

DRUKKERIJ VAN DER LINDEN

Druk, Print, Kopie,

Trouw- & Geboorte-kaarten en eigen ontwerp Ook Oud Holland!

DRUKKERIJ

- Briefpapier, Visitekaartjes, Enveloppen
- Geboorte- & trouwkaarten
- Flyers en brochures
- Boekjes, Scripties, Proefschriften
- Print, Kopie, Plot, Scan in zwart&kleur
- A4/A3 en groot formaat
- Bouwtekeningen
- Congresposters
- Afwerken en inbinden

REPRO

Vliet 4a-6 2311 RE Leiden, Telefoon: 071 - 512 08 15
info@drukkerijvanderlinden.nl, www.drukkerijvanderlinden.nl

BAM BAM
RESTAURATIE
STEENHOUWERS

Bambam Restauratie Steenhouders
Langegracht 70 C
2312 NV Leiden
071 8795794
06 5191160

www.stoeppaal.nl
www.bambamsteenhouders.nl

NEGEN GOUDEN TIPS

VOOR HET OPZETTEN VAN EEN GEOLIEDE ONDERNEMERSLOBBY IN LEIDEN

door Ed Mol

Wilt u graag een goed geoliede ondernemerslobby opzetten voor de horeca, hotels, vastgoed en grootwinkelbelangen maar tegelijk de winkeliers op een zijspoor zetten? Een lobby voor meer en meer commercie in de binnenstad en met ongebreidelde groei als het hoogst mogelijk haalbare? Volg dan onderstaande tips. Ze zijn afkomstig uit Leiden en heel effectief gebleken. Succes verzekerd!

Tip 1 Hou het lekker vaag

Richt een particuliere stichting op, maar wek de indruk dat u eigenlijk een soort gemeentelijke instelling bent. Houd de scheidslijn tussen publiek en particulier opzettelijk vaag. Sluit akkoorden en convenanten met de gemeente die een mengsel van taken bevatten, maar waarin niet echt duidelijk wordt of nu uw stichting of de gemeente verantwoordelijk is. Werkt altijd goed, net als wanneer er iets fout is gegaan naar anderen te wijzen.

Tip 2 Zo gaan alle deuren voor u open

Uw stichting heeft natuurlijk ook een Directeur nodig. Hier kan het draaieurprincipe helpen. Zoek een gemeenteraadslid met veel jaren in de raad en dus met gesmeerde contacten in het ambtenarenapparaat; die moet u hebben. De deur uit bij de raad en de deur in als Directeur bij uw stichting. Na een aantal jaar wordt het tijd dat uw Directeur de deur weer uit gaat en dan gelijk soepel

de deur weer in bij de gemeente. Maar dan wel als wethouder natuurlijk. Nu als baas dus van dezelfde ambtenaren waar toch al zo'n goed contact mee was.

Tip 3 Sta vooraan in de rij als de subsidies uitgedeeld worden

Directeur, personal assistant, projectmanagers, consultants en kantoorruimte, dat kost een boel centjes. U bent al tonnen kwijt voordat er maar één letter op papier staat. Maar gelukkig is er in Leiden genoeg geld voor een ruim gesubsidieerde ondernemerslobby. Vijf miljoen euro is er elk jaar weer te verdelen. Wat fijn dat er een hele structuur is opgezet om geld van de bewoners via belastingen naar de gemeente te krijgen en dan via een complex systeem weer terug te ploegen naar de talloze lobbyclubs. Alleen al op Stationsweg 26 zitten negen van die clubjes, u kunt er zo bij intrekken.

Tip 4 Leiden, Stad van Ontdekkingen Geheimen

U bent al een aardig eind op weg nu; een stichting met vage semipublieke doelstellingen, een Directeur, flink

wat personeel en elk jaar ruime subsidie. Dan komen er natuurlijk wijsneuzen die gaan vragen wat er eigenlijk met al die publieke middelen gebeurt en wat voor aantoonbare resultaten er mee worden behaald. Wees dit voor en maak absoluut nooit enige financiële informatie openbaar. Uw stichting stelt natuurlijk wel jaarrekeningen op maar houdt deze altijd geheim!

Tip 5 Wij van WC-eend adviseren WC-eend

Waar u absoluut geen vreemde eenden in de bijt wilt hebben is in het bestuur van uw stichting. Zorg er altijd voor dat het bestuur in grote meerderheid, maar liefst uitsluitend, uit ondernemers bestaat. Het beste is om in de statuten op te nemen dat het zelfs onmogelijk is voor andere belanghebbenden om ooit in uw bestuur te komen. Wat voor ondernemers moeten dan plaatsnemen in uw bestuur? Natuurlijk moeten ze afkomstig zijn uit de sectoren waar u de lobby voor voert. Dus horeca, hotels, vastgoed en het grootwinkelbedrijf. Zo blijft alles duidelijk en komt er in uw bestuur geen hinderlijke discussie met bewoners, wijkverenigingen en anderen die toch alleen maar in de weg lopen. En wie controleert dan de ondernemers? Andere ondernemers natuurlijk!

Tip 6 Denk groot, groter, grootst

Alles is nu klaar om het groot te gaan aanpakken. Een doorbraak naar de Breestraat van 30 miljoen met grote winkelketens erin? Nieuwe hotels en hostels? Meer en grotere terrassen? Een sneltram dwars door de stad? Gaan we doen, the sky is the limit. En de winkeliers dan die het echt moeilijk hebben en juist nu een steuntje in de rug goed kunnen gebruiken? (Stil, niet vertellen dat ze volgens de wet BIZ hun verhoogde OZB-toeslag in eigen beheer mogen besteden.) Marktkooplui dan? Ja die staan zo in de weg bij de terrassen, kunnen die niet beter een paar straten opschuiven?

Tip 7 Zet de gemeenteraad buitenspel

U bent er nu bijna, alleen die gemeenteraad kan soms nog hinderlijk in de weg lopen. Het beste is om hier en daar wat ex-politici in te schakelen in uw bestuur, adviesraad, raad van advies of, echt heel chique, raad van commissarissen. Zorg er wel voor dat ze van de juiste partijen zijn natuurlijk. Op die manier houdt u die potentieel altijd lastige backbenchers op de reservebank.

En de oppositie partijen dan? Die willen nog weleens op de counter spelen. Hier komt tip 1 weer naar voren: houd altijd vaag of uw stichting of de raad verantwoordelijk is. Dreigt er toch een gevaarlijke situatie voor de goal te ontstaan? Een goede coach gebruikt dan de drie O's: Ontken (het nieuws), Onderdruk (de discussie) en Overdrijf (het belang van uw bestaan).

Tip 8 Vroeger was alles beter

Dat terugploegen van belastinginkomsten naar de ondernemerslobby is zo'n 20 jaar geleden bedacht. Het "Leidse model" noemden we dat toen en we waren er heel trots op. Het idee was meer en meer commercie in de binnenstad, nog meer consumptie, sneller groeien en eindeloos groter worden.

Alleen de laatste jaren hoort u steeds meer mensen zich afvragen of dit nog wel de bedoeling is. Misschien moet het juist allemaal een beetje minder en kan het geld beter besteed worden aan ander dingen zoals cultuur, sport of betere voorzieningen in de wijken? Als u dit soort geluiden hoort is het 't beste om ze gewoon te negeren, dan gaat

het vanzelf over en kunt u gewoon blijven doen wat u de afgelopen 20 jaar gedaan heeft.

Tip 9 Figuranten

Blijft over de bewoners van de binnenstad. Zorg er altijd voor dat die nergens echt over mee kunnen praten en al helemaal niet mogen meebeslissen. Beschouw het geheel maar als een commercieel spektakelstuk dat u elke dag in hun straten en buurten voor ze regisseert. En daarin zijn de bewoners figuranten; die hebben per slot van rekening letterlijk en figuurlijk toch geen tekst en doen gewoon netjes wat de regisseur ze vertelt. U heeft ze wel nodig natuurlijk, er moet toch geld uitgegeven worden en bovendien zonder figuranten is het toneel zo leeg. En dat is best wel ongezeellig. •

HISTORIE

BEZORGDE NSB-ER VERKLAPT 'GEHEIM'

door Arnold Schalks

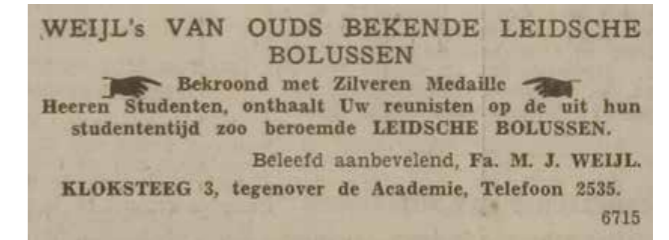
In 1943 werden de Leidse bakker Joseph Michael Weijl die een winkel had aan de Kloksteeg, en zijn drie zusters door een agent opgepakt. Bij het station werden ze overgedragen aan de Duitse Feldgendarmarie. Om nooit meer terug te keren. Aangever, op dubieuze gronden, was de Leidse ondernemer en NSB'er Adriaan Krantz: de familie zou illegaal examenruimte ter beschikking stellen aan Leidse medicijnenstudenten en hoogleraren.

Op zondag 27 september 1942, bijna twee jaar na het begin van de nazificering van het hoger onderwijs, bespreekt de Leidse lakenfabrikant en vooraanstaande NSB'er Adriaan Krantz de toestand van de Leidse Universiteit met de Beauftragten für die Provinz Süd-Holland, Reichsrichter Schwebel. Krantz speculeert daarbij over vermeende illegale activiteiten bij met name de Leidse medische faculteit. Hij neemt vijf dagen de tijd om zijn verdachtmakingen te verifiëren en te concretiseren. Op vrijdag 2 oktober stuurt hij Schwebel een brief, waarvan de vertaling luidt: "[...] terugkomend op onze bespreking van Zondag moet ik u mededelen, dat mijn mededeling betr. geheim verder arbeiden der universiteit op feiten berust. Ook examens vinden plaats. De medische faculteit te Amsterdam heeft Leidse doktoren aangewezen om Leidse studenten te examineren. Deze examens worden in Leiden afgenomen. Vermoedelijk zijn de studenten, die zich in grote getale te Leiden bevinden, georganiseerd in de geheime vereniging "Ondergrondse Strijders voor Vrij Nederland", wachtwoord "Alles sal

regh kom." Samenkomsten van deze vereniging zouden plaats vinden bij de Joodse bakker Weijl i.d. Kloksteeg in Leiden. [...] Ik vind het noodzakelijk U dit te melden. Met zeer beleefde groeten. Heil Hitler".

Huiszoekingen

Het schrijven vormt voor de Sipo/S.D. aanleiding om huiszoekingen te verrichten in het pand aan de Kloksteeg, een enkele keer zelfs tweemaal op dezelfde dag. Voor de bewering dat er in het huis aan de Kloksteeg examens of illegale bijeenkomsten plaats zouden vinden, worden geen bewijzen gevonden. Nader onderzoek wijst wel uit, dat bakker Joseph Michael Weijl en zijn zusters goede bekenden van Leidse medische studenten zijn en dat de bakkerswinkel aan de Kloksteeg veel aanloop krijgt vanuit universitaire kringen.

ADVERTENTIE VAN BAKKERIJ WEIJL IN HET LEIDSCH DAGBLAD (1935), COLLECTIE ELO

Arrestaties

Op 17 maart 1943 worden Joseph Michael en zijn zusters Helena, Judith en Alida door twee Leidse rechercheurs gearresteerd. Hendrik Naber, agent van politie der eerste klasse, getuige IV in het naoorlogse onderzoek naar de gedragingen van Adriaan Krantz, verklaart het volgende: "In de maand Maart 1943, de juiste datum weet ik niet meer, heb ik van de Inspecteur van politie van Musschert te Leiden opdracht gekregen, om de familie Weyl, wonende Kloksteeg 3 te Leiden, te arresteren. Deze arrestatie is gelijktijdig geschied met de grote razzia op Joden te Leiden. Bedoelde familie was reeds van te voren gewaarschuwd door een mij onbekende.* Dit is mij door de bakker Weyl, toen ik hem moest arresteren, medegedeeld. Waarom de familie Weijl gearresteerd moest worden, is mij onbekend. De agent van politie Middendorp uit Leiden was bij deze arrestatie tegenwoordig. Er was geen Feldgendarmarie bij de arrestatie. De Feldgendarmarie nam de Joden in ontvangst aan het station." Louis Weijl, die als het enige gezinslid de oorlog overleefde, bevestigt later dat zijn broer in oktober 1942 verschillende malen huiszoeking heeft gehad. Ze hadden het onderwerp een enkele keer besproken maar Joseph Michael bleef daarover, ook tegenover zijn broer, zeer gesloten.

Tribunaal 8 mei 1948

De Leidsche Courant van 8 mei 1948 besteedt aandacht aan het tribunaal tegen Krantz. Hij moet zich, naast het leveren van 556.000 strekkende meter militair laken van 140 cm breedte ten behoeve van de Wehrmacht, WA en SS, ook verantwoorden voor het opzettelijk blootstellen aan opsporing, vervolging of vrijheidsberoving van personen die illegaal de belangen van de Leidse studenten behartigden. Gevraagd naar de motieven achter zijn brief aan Schwebel verklaart hij: "De Universiteit zat mij zeer hoog-

De opzet was om studenten, die ondergronds door studeerden, weer langs normale weg te laten studeren. Het is nooit mijn opzet geweest om de familie Weyl in moeilijkheden te brengen en deze te verraden aan Dr. Schwebel.”

Krantz verdachtmakingen

Waarschijnlijk heeft Krantz zijn verdachtmakingen uit tweede of derde hand. De vooroorlogse harmonie in de Kloksteeg was tijdens de bezettingsjaren verkild. Een prominent steegbewoner was overtuigd NSB-lid, een overbuurman sympathiseerde openlijk met de bezetter. Landwachters en WA-mannen huurden kamers in de steeg. In dat antisemitische wespennest was het een koud kunstje om de bakkersfamilie in een kwaad daglicht te stellen. Maar kennelijk bevatte de brief van Krantz onvoldoende bewijs voor de autoriteiten om Joseph Michael, Helena, Judith en Alida Weijl vanwege dienstverlening aan de illegaliteit op te pakken vóór de grote razzia van 17 maart 1943. Zolang er geen bronnen opduiken die het bestaan van de “Ondergrondse Strijders voor Vrij Nederland” of

DE KLOKSTEEG IN 1949, FOTO A. VAN VLIET (COLLECTIE ELO)

een samenkost in de Kloksteeg bevestigen, blijft Krantz’ ‘geheim’ intact.

*Noot van de schrijver. Bedoeld wordt mogelijk de verzetsman Frans van der Reyden, die begin maart 1943 een poging doet om Joseph Michael met zijn drie zussen onder te laten duiken. Joseph Michael weigert het aanbod, omdat hij denkt dat de oorlog snel voorbij zal zijn. (Bron: Dossier A. Krantz CABR Inv. nr. 91080) •

VONDST IN DE WIJK WEDDESTEEG 4

door Edwin Orsel

Na een signaal van de redactie onderzocht bouwhistoricus Edwin Orsel onlangs een dikke, oude muur in Weddesteeg 4, een pand in het gebied van de stadsuitbreiding uit 1386. Leiden werd toen aan de west- en zuidzijde uitgebreid en ommuurd. Het huis stond er nog niet meteen, het werd pas veel later gebouwd. Een deel van de toen afgebroken, oude stadsmuur is erin opgenomen.

De stadsmuur in je huis

Aan de zuidzijde van de Rembrandtbrug¹⁾ staat een wit gepleisterd huis. Het is een gebouw waar iedereen die door de Weddesteeg fietst of loopt langskomt, zonder te vermoeden dat daarin een stuk van de oude stadsmuur is opgenomen. Dat is logisch omdat er bovengronds maar weinig van de muur resteert. De verrassing was dan ook groot toen we het huis onderzochten en op de stadsmuur stuitten.

De loop van de stadsmuur bij de Weddesteeg is bekend, onder andere door de opgraving van het even verderop gelegen Pelikaansbolwerk. In het stadsarchief zijn de bouwrekeningen van dit deel van de stadsmuur uit 1462 te vinden. Daarin staat ook dat in 1513 de stadsverdediging werd versterkt, waarschijnlijk door het opwerpen van een aarden wal tegen de binnenzijde van de muur. Deze aarden versterking tegen de stenen muur was nodig geworden door steeds krachtigere kanonnen.

DE STADSMUUR TUSSEN DE WITTE POORT BIJ HET NOORDEINDE EN DE BLAUWE POORT BIJ DE HAARLEMMEERSTRAAT, RECONSTRUCTIE ELO, ERFGOED IN KAART²

Boomsluiters- of accijnshuisje

Op basis van historische kaarten en tekeningen en bouwhistorisch onderzoek is vastgesteld dat het huidige witte huis een 19de-eeuwse verbouwing is van een boomsluitershuisje of accijnshuisje dat in de 17de eeuw aan de buitenzijde tegen de stadsmuur werd gebouwd. Een boomsluiters had als taak de waterweg ’s nachts af te sluiten met drijvende boomstammen. Het pand Haven 23, bij de Zijlpoort is ook zo’n Boomsluitershuisje.

Door het opwerpen van een aarden wal en de bouw van het boomsluitershuisje was de stadsmuur als het ware ingekapseld geraakt. In 1915, als de eerste zeevaartschool uit 1859 wordt gesloopt, wordt de aarden wal afgegraven en verdwijnt een deel van de stadsmuur. Dat wordt gedocumenteerd door de bekende Leidse architect W.C. Mulder. Naar ontwerp van Mulder wordt ter plekke de nieuwe zee-

STADSAANZICHT NA 1669 MET DE REMBRANDTBRUG LINKS EN RECHTS DE STADSMUUR EN HET PELIKAANSBOLWERK MET DAARACHTER DE AARDEN WALLEN. TUSSEN BOLWERK EN BRUG STAAT TEGEN DE STADSMUUR HET BOOMSLUITERSHUISJE (ELO PV_PV1732)

vaartschool gebouwd met een tegen het witte huis aangebouwde veranda en bergplaats. De stadsmuur wordt daarin opgenomen en van buitenaf aan het oog onttrokken.³⁾ In het witte huis is de muur nog steeds herkenbaar aan zijn dikte van 70 cm, terwijl Leidse huizen normaal buitenmuren hebben van 20 tot 30 centimeter. De hoogte is bijna 3 meter. Uit het formaat van de stenen en het metselwerk hebben we afgeleid dat het gaat om de stadsmuur uit 1462.

De stadsmuur bij het Pelikaansbolwerk

In 1984 is het Pelikaansbolwerk⁴⁾ met aansluitende delen stadsmuur opgegraven. Deze was deels al in 1915 door Mulder gedocumenteerd. De muur met een totale dikte van meer dan twee meter bestond uit een schildmuur en een weergang op bogen. Onder elke boog was een schietspleet. De muur was opgetrokken in baksteen van het formaat 18,5/19,5 x 9/9,5 x 4,8/5 cm tienlagen en voegmaat van 57 cm en is aan de waterzijde bekleed met de uit België afkomstige Gobertangesteent. In de rekeningen uit 1462 staat dat er 757.000 bakstenen voor de muur worden gekocht en 33.000 ‘houstiens’ (behaakte baksteen) voor de ‘bosgaten ende veynsteren’ (kanongaten en vensters). Ook is er sprake van natuursteen ‘grauwen harden steen’, dat met twee ‘Rijnscepe’ vanuit Antwerpen naar Leiden kwam. Voor de fundering worden 432 ‘elsen bomen’ als heipalen aangeschaft, maar ook wordt ander hout gekocht zoals een heiblok, 8 eiken balken en 46 stuks wilgenhout.

^ OPGRAVING IN 1984 VAN DE STADSMUUR IN HET VERLENGDE VAN DE MUUR IN HET WITTE HUIS AAN DE WEDDESTEEG (RIJKSDIENST VOOR CULTUREEL ERFGOED, G.J. DUKKER, COLLECTIE GEBOUWD, DOC.NR. 251.739)
 <- DETAIL STADSMUUR MET SCHIETSPLEET BIJ DE OPGRAVING IN 1984 (RIJKSDIENST VOOR CULTUREEL ERFGOED, G.J. DUKKER, COLLECTIE GEBOUWD, DOC.NR. D-07086)

De Leidse stadsmuur

In 2020 publiceerde ELO een Vondst van de Week over een ander stuk stadsmuur dat bovengronds terug gevonden is in Herengracht 64.⁵⁾

Het is bijzonder dat nu weer een stuk van de oude stadsmuur is ontdekt, want afgezien van de twee recent ontdekte stukken muur, de bekende muurtoren Oostenrijk aan de Jan van Houtkade en een stuk muur in de voormalige kazerne aan het Noordeinde, is er van onze middeleeuwse stadsmuur bovengronds helaas weinig tot niets bewaard.

Edwin Orsel, bouwhistoricus bij van Erfgoed Leiden en Omstreken (ELO) bespreekt in deze rubriek bijzondere vondsten op bouwgebied in onze wijk. Meer informatie over deze vondst is te vinden via de hyperlinks hieronder en op de VVDW site van ELO en verder facebook en twitter.

¹ <https://www.erfgoedleiden.nl/nieuws/vondst-van-de-week/871-kleuren-van-de-rembrandtbrug>

² <https://www.erfgoedleiden.nl/>

³ De blauwdrukken van W.C. Mulder zijn te bekijken op: https://www.erfgoedleiden.nl/collecties/beeldmateriaal/zoeken-in-beeldmateriaal/?q=PV_PV3065.1&mode=gallery&view=horizontal en https://www.erfgoedleiden.nl/collecties/beeldmateriaal/zoeken-in-beeldmateriaal/?q=PV_PV19581&mode=gallery&view=horizontal&page=1&reverse=0

⁴ Publicatie Van Straalen: <https://www.erfgoedleiden.nl/onderzoek/publicaties/486>

⁵ <https://www.erfgoedleiden.nl/nieuws/vondst-van-de-week/1212-vvdw-stadsmuur-ontdekt>

STADSONTWIKKELING

FIETSENBERGEN EN FOUT-PARKEREN ERGERNIS NUMMER ÉÉN IN DE BINNENSTAD

door Aart Martin de Jong en Marjolijn Pouw

In Leiden wordt gelukkig veel gefietst, maar de binnenstad groeit wel dicht met lukraak neergezette vervoersmiddelen. Het is ergernis nummer één van de binnenstadbewoners en staat intussen hoog op de agenda van de gemeenteraad. Eind 2022 gaf de gemeente dan ook twee ambtenaren de opdracht om in het kader van de burgerparticipatie de binnenstad-wijkverenigingen te vragen mee te denken over oplossingen. Strikt handhaven lijkt de beste aanpak en burgers willen best helpen.

PLAATSTEEG, FOTO SARAH HART

Gestalde fietsen blokkeren stoepen, stegen en de Breestraat

De enquête werd door 42 van de 240 benaderde bewoners ingevuld. Het bestuur van PAL Leiden is tevreden met deze respons van 17 %, ook al omdat de vaak uitvoerige antwoorden een helder beeld geven van de problemen waarvoor de foutparkeerders bewoners en stadsbezoekers plaatsen en de aanblik van al dat schroot. Vooral de fietsenbergen op de stoepen en in smalle stegen scoren hoog op de lijst van ergernissen. Ze blokkeren je voordeur en je kunt er nauwelijks langs. De toestand in de Breestraat wordt ronduit gevaarlijk genoemd. Daar moeten voetgangers vanwege de fietsenbergen de rijweg op. Voor mensen die goed ter been zijn is dat al een risico, laat staan voor gehandicapten, ouderen en mensen met een stok, rollator of kinderwagen. Het overige verkeer rijdt er veel te hard en voor de bussen is er geen ruimte om uit te wijken.

Elders in de binnenstad zijn de grachten ook te smal om zonder gevaar de stoep af te gaan, maar vooral in de stegen ben je als voetganger je leven niet zeker. Ondanks het rijverbod dat in veel stegen geldt scheuren fietsers, scooters, bromfietzers en zelfs motoren er lustig doorheen.

Weesfietsen

Weesfietsen staan of liggen verstrengeld op de grond en houden de parkeerrekken bezet, waardoor bewoners hun fietsen er dan maar naast parkeren. Opperuimd wordt er niet, want een weesfiets – hoe kapot ook – moet eerst zijn zadel of een wiel verliezen voor hij door de grofvuilopha-

lers opgehaald kan worden. Zit alles er nog min of meer aan dan moet er, na de melding dat de fiets in de weg staat, eerst zeven dagen een label aan hebben gehangen met de boodschap dat de fiets gevaar loopt om weggehaald te worden: “De mogelijke eigenaar (...) heeft dan zeven dagen de tijd om de fiets op te knappen of binnen te zetten. Gebeurt er niets? Dan verwijdert de gemeente de fiets na zeven dagen en wordt de fiets vernietigd”, aldus de gemeente. Fout geparkeerde fietsen blijven dus gewoon staan – wie gaat na hoe lang zeven dagen duren? Van handhaving is geen sprake, door personeelstekort en andere prioriteiten.

Oplossingen

Uit de enquête komt naar voren dat volgens de bewoners de voetgangersveiligheid voorop moet staan. Dat fietsen de geleidestroken voor winkels en woningen blokkeren en mensen de rijbaan op jagen, vinden ze onaanvaardbaar. De gemeente moet daar tegen optreden en fout geparkeerde fietsen zonder pardon weghalen. Verschillende bewoners geven aan dat ze de gemeente best willen helpen door zelf labels aan foutgeparkeerde fietsen of weesfietsen te hangen, met de boodschap dat die in de weg staan of beter op een daarvoor bestemde plek neergezet kunnen worden, bijvoorbeeld de Waagstalling. Een oplossing zou ook zijn dat de gemeente studentenhuizen als bedrijf aanmerkt met de verplichting voor de eigenaar om inpandig of op eigen erf een fietsenstalling te maken. En de gemeente zou zelf meer fiets-, bromfiets- of scooterparkeerplaatsen kunnen aanleggen.

De verkeersveiligheid zou worden vergroot als er in de stegen niet meer geparkeerd mag worden en er gecontroleerd wordt op het respecteren van de regels in het voetgangersgebied. Er zijn maar een paar controlesessies met boetes nodig om te zorgen dat het rustiger wordt, want zulk nieuws verspreidt zich snel. Een heldere instructie voor handhavers is ook van belang. Die geven aan dat er op sommige plaatsen wel, maar op andere geen ‘fietsbeleid’ geldt, met als gevolg dat ze daar niet kunnen handhaven, ook al zouden ze het willen.

De Algemene Plaatselijke Verordening (APV)

In de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) van Leiden is de bepaling opgenomen dat tegen de gevel of een raam geparkeerde fietsen weggehaald worden als de bewoner of eigenaar van het pand dat met een sticker of iets dergelijks heeft laten weten. Zo’n bepaling heeft alleen maar zin als er door de gemeente naar gehandeld wordt en dat is helaas niet zo. Dat geldt overigens ook voor vele andere niet gehandhaafde regels.

Hoe nu verder?

De gemeente heeft aangegeven dat ze alle informatie gaat verwerken en in mei met de conclusies komt. Die worden vervolgens besproken met de wijkverenigingen die bij de enquête waren betrokken. PAL Leiden heeft er uiteraard op aangedrongen om de oplossingen die bewoners hebben aangedragen te betrekken bij het vervolg. Laten we hopen dat dit niet de zoveelste wassen neus wordt bij bewonersparticipatie. •

DIEREN

DE KEEP

door Jacques van Alphen

Hoe meer we weten over de jaarlijkse vogeltrek, hoe meer ontzag we hebben voor de prestaties die trekvogels leveren. Het gaat daarbij niet alleen om de fysieke prestatie om tweemaal per jaar honderden, zo niet duizenden kilometers af te leggen, maar ook om de navigatievaardigheden die daarvoor nodig zijn.

Topprestaties

Nu vogels steeds vaker worden uitgerust met kleine zender-tjes leren we heel veel verrassende dingen over de afstanden die ze kunnen afleggen. Zelf kleine zangvogels kunnen onafgebroken enkele duizenden kilometers vliegen. In extreme gevallen zoals bij strandlopers en sterns zijn de heenen terugreis samen wel 60.000 km. Vaak moeten trekvogels over oceanen en woestijnen vliegen waar ze niet kunnen stoppen. Zo’n prestatie is vergelijkbaar met het lopen van ruim honderd marathons zonder te rusten! Ook over de Himalaya is druk verkeer van trekvogels die dan dus op 7000 meter hoogte moeten kunnen vliegen in dunne lucht, waardoor ze met weinig zuurstof nog harder moeten werken. Het inwendige van de vogels wordt voor de aanvang van de trek rigoureuus omgebouwd. De vogels bouwen niet alleen een vetvoorraad op waardoor ze twee keer zo zwaar kunnen worden, hun darmen worden korter, ze bouwen spiermassa op en de concentratie rode bloedlichaampjes in het bloed neemt toe. Dan vertrekken ze aan een reis waarbij ze lange tijd niet kunnen eten, drinken of slapen.

Navigeren

Bij veel vogels is de trekrichting erfelijk vastgelegd. Bij andere vogels wordt die aangeleerd als jonge vogels de reis voor de eerste keer met hun ouders maken. Afhankelijk van de heersende winden kiezen ze vaak een andere weg om terug te vliegen naar het broedgebied dan de weg die ze namen toen ze in het najaar vertrokken naar het overwinteringsgebied. Vogels die overdag trekken kunnen de positie van de zon gebruiken om hun richting te bepalen. Daarnaast kunnen ze het onderliggende landschap zien en gebruiken ze opvallende oriëntatiepunten. Zo volgen trekvogels in het najaar vaak de Nederlandse kustlijn. Vogels die ‘s nachts trekken blijken de sterrenhemel te gebruiken om te navigeren. Maar trekvogels hebben ook nog een extra zintuig om zich te oriënteren. Ze kunnen het aardmagnetisch veld waarnemen en daarmee hun richting bepalen.

Door vogels te ringen hebben we ontdekt dat trekvogels met enorme precisie kunnen navigeren. Geringde zangvogels worden vaak in het volgende seizoen na hun overwintering ten zuiden van de Sahara weer waargenomen in hetzelfde bosje waar ze geringd waren. Ook zijn er waarnemingen van vogels die steeds terugkeren op dezelfde plaats om te overwinteren. Dat is allemaal heel indrukwekkend, maar misschien verdienen de vogels zonder vaste woon- of verblijfplaats nog meer onze bewondering.

Als je van de noordpool zuidwaarts gaat tref je eerst een toendrazone aan. Ten zuiden van die toendrazone, waar het klimaat de groei van bomen weer toelaat, is een zone waar vooral naaldbomen groeien. Die zone, taiga genaamd, vormt in Eurazië het broedgebied van de keep. De keep vervangt er de vink die ten zuiden van de taiga broedt. Kepen trekken ‘s winters weg uit de taiga. Ze bezoeken dan ons land in wisselend aantal. Soms komen ze naar de stad en bezoeken ze de voedertafels in tuinen. Maar soms zie je ze een jaar niet of nauwelijks.

Voedsel

In de winter eten kepen zaden, ze zijn daarbij vooral afhankelijk van de zaden van beuken en haagbeuken. Beuken hebben zogenaamde mastjaren, jaren waarin er heel veel beukenootjes worden geproduceerd door alle bomen in een gebied. Het jaar daarna valt de zaadproductie dan enorm tegen. De kepen die in het najaar naar het zuiden trekken moeten dus bosgebieden vinden waar dat jaar veel zaden zijn geproduceerd. Soms is dat in Nederland, soms is dat ver in Oost-Europa. Hoe de kepen de plekken vinden met een grote oogst aan beukenootjes en haagbeukzaden weten we niet, misschien zwerven ze door Europa totdat ze een goed gebied hebben gevonden.

In de broedtijd zijn de kepen afhankelijk van insecten. Ze voeden hun jongen met de rupsen van een nachtvlinder, de novemspanner. Die rupsen leven op de berken in de taiga. Als er een jaar veel rupsen zijn worden de berken kaal gegeten. Ze maken daarna nog wel nieuwe bladeren, maar het jaar daarna blijken de bladeren van zulke berken veel minder voedzaam waardoor er weinig rupsen zijn. Dan is zo’n bos een tijdje niet meer geschikt als broedplaats voor de kepen.

Nomaden zonder vaste woon- of verblijfplaats

Kepen kunnen dus niet ieder jaar op dezelfde plek broeden. Ze moeten op zoek naar berkenbossen met een hoge rupsendichtheid. Ze moeten dus zowel in hun broedgebied als in hun overwinteringsgebied een nomadisch bestaan leiden. Twee keer per jaar gaan ze op een reis waarvan de

richting min of meer vaststaat, maar de locatie van het einddoel nog onbekend is. In het najaar vliegen ze naar het zuiden en in het voorjaar naar het noorden, zodat ze grote gebieden moeten doorzoeken om de nodige voedselvoorraden te vinden.

De kepen die 's winters in de stad op voertafels komen zijn waarschijnlijk hongerige vogels die op zoek zijn naar een bos met veel beukenootjes of onderweg naar de noordelijke berkenbossen. De lange trektocht die ze jaarlijks moeten maken is op zich al ontzagwekkend, de onzekerheid over hun eindbestemming versterkt dat nog eens! •

COLUMN

FIETSEN IN DE BINNENSTAD

door Carlo van Praag

Zoals bekend wil de wethouder Leiden luw maken, en dan vooral de binnenstad. Daar is het meeste eer aan te behalen, want die kan heel mooi worden. Zij heeft potentie, zoals ook Centrum management onder leiding van zijn onvermoeibare leider herhaaldelijk betoogt.

In het kader van de luwmakerij worden auto's uit de binnenstad geweerd, ook om de bereikbaarheid van dit stadsdeel te vergroten. De Breestraat, ooit een nuttige verkeersader, is in het verleden al luw gemaakt, maar nu is ook een aantal bussen de toegang ontzegd. Zo wordt het vast en zeker toch nog de chique winkelstraat die de gemeente, in innige samenwerking met Centrummanagement, wil creëren. Om de bereikbaarheid nog verder te vergroten, worden binnenkort ook voor het eerst fietsers in de binnenstad toegelaten.

Nu zijn fietsers van nature een verlegen en wankelmoedig slag en in de binnenstad, met haar nauwe stegen en haar winkelend en consumerend publiek, is het tamelijk druk. Door de inspanningen van Centrummanagement, in nauwe samenwerking met de gemeente (alles ter wille van het algemeen welzijn van Leiden en zijn bevolking) zal het nog veel drukker worden. Misschien schrikt dat onze fietsende stadgenoten af. Daarom nog even een kleine instructie, tevens aanmoediging, speciaal voor den wielrijder in de binnenstad.

Regel 1 Welke levende of dode obstakels u ook al fietsend tegenkomt, stap nooit af. Dit is verreweg de belangrijkste regel die u in acht moet nemen.

Regel 2 Er zijn, functioneel gesproken, verschillende soorten wegdek, rijbaan, fietspad en trottoir. Kies bij voorkeur het laatstgenoemde. U kunt dan de winkels des te gemakkelijker binnenrijden. Let op, niet elke winkel staat in het interieur fietsverkeer toe.

Regel 3 De zgn. stoplichten wisselen af en toe van kleur. Laat u hierdoor niet afleiden.

Regel 4 U kunt beter geen richting aangeven. U hebt immers beide handen al in gebruik, één voor uw stuur en de andere voor uw telefoon.

Regel 5 U ontmoet af en toe witte strepen, dwars over de weg. Sommige fietsers stoppen dan bij wijze van hoffelijkheid voor een overstekende voetganger. Een dergelijke gestte is af te raden. Achter u komende medefietsers begrijpen niet waarom u plotseling stopt en daar komt dan narigheid van.

Regel 6 U hebt altijd voorrang. Neem die dan ook! Schep geen verwarring!

Regel 7 Parkeren in de binnenstad kan overal. Er zijn voldoende gevels die uw rijwiel tot steun kunnen dienen. Mochten alle gevels reeds bezet zijn, dan kunt u de fiets op de standaard zetten en gevelafwaarts parkeren, maar wel op de stoep. Ontbreekt een standaard vlij uw fiets dan liggend terneder.

Overigens schijnt de reeds genoemde organisatie Centrum Management het asfalt in de Breestraat te willen vervangen door klinkers. Voor de fietsers geen goed nieuws, maar het is nodig om de binnenstad bruisend, aantrekkelijk en economisch vitaal te houden voor bewoners, bezoekers en ondernemers. Zou het? •

FOTO CARLO VAN PRAAG

BREESTRAAT TER HOOGTE VAN NR. 161 BEGIN VORIGE EEUW, COLLECTIE ELO

INGEZONDEN

SWT: VOOR WIE?

Het SWT is er voor alle wijkbewoners vanaf 18 jaar. We bieden hulp aan mensen met een beperking, ouderen die ondersteuning nodig hebben om zelfstandig te blijven wonen en alle mensen die een steuntje in de rug kunnen gebruiken.

Het sociaal wijkteam helpt als u...

- geldzorgen heeft;
- hulp nodig heeft om zelfstandig te kunnen leven;
- problemen heeft met uw relatie;
- door verlies en rouw problemen heeft;
- eenzaam bent of als u zich niet fijn voelt;
- thuis te maken heeft met agressie of geweld.

Contact

In Leiden zijn zeven SWT's en een team gespecialiseerd in het voorkomen van geldzorgen. U kunt op verschillende manieren contact opnemen met ons.

Digitaal op www.swtleiden.nl

Telefonisch via telefoonnummer 14071, Leiden (keuze 2)
Telefonisch via onderstaand nummer van het wijkteam in uw directe woonomgeving:

Sociaal wijkteam Bos- en Gasthuis

Huis van de Buurt Vogelvlucht
Boshuizerlaan 5 | 071 – 516 7877

Sociaal wijkteam Mors

Huis van de Buurt Morschwijk
Topaaslaan 19 | 071 – 516 4907

Sociaal wijkteam Binnenstad

Nieuw Pancrat
Middelstegracht 85 | 071 – 516 4908

Sociaal Wijkteam Roodenburg

Rodenburgerstraat 1a (2e etage) | 071 – 516 4905

Sociaal Wijkteam Merenwijk

Huis van de Buurt Op Eigen Wicken
Valkenpad 5 | 071 – 516 4904

Sociaal wijkteam Noord en Boerhaave

Het Gebouw
Arubapad 2 | 071 – 516 4904

Sociaal wijkteam Stevenshof

Huis van de Buurt Stevenshof
Trix Terwindtstraat 4 | 071 – 516 4909

Bij Een Goede Buur kunnen ze u ook helpen bij het invullen van formulieren of bij andere praktische zaken. •

Breestraat 133
2311 CM Leiden
T. 071 512 22 13

www.lookoptiek.nl

Ivo van der Leek Makelaardij

Gespecialiseerd in oude & monumentale panden

Ivo van der Leek Makelaardij
Kanaalpark 140 te Leiden

Telefoonnummer: 071 203 21 06
E-mailadres: info@ivovanderleek.nl

www.ivovanderleek.nl

BUREN

HOE MOOI LEIDEN EEN LEVEN LANG KAN BLIJVEN TREKKEN

door Carla van der Poel

FOTO: DICK NIEBOER

De meeste van de ruim 23.000 foto's die Dick Nieboer (75) op zijn computer heeft staan, zijn in Leiden gemaakt. Hoewel hij al 57 jaar weg is uit de stad, blijft Leiden trekken. Wekelijks vragen mensen hem of hij een foto van hun oude huis of buurt in Leiden wil maken. Zelfs vanuit het buitenland weet men hem te vinden. Maar zelf noteert hij ook nog steeds plekken die hij wil vastleggen. Vele fans volgen Nieboer, wij vroegen hem naar zijn passie.

Waarom bent u uit Leiden vertrokken?

"Ik ben geboren op Witte Singel 98. Ik zat op de Du Rieuschool achter de De Sitterlaan. Je was veel buiten aan het ravotten. Toen ik achttien was, was er niets moois aan Leiden. Het was een echte arbeidersstad. Daarom ben ik er weggegaan. Nu ik er weer vaak ben, begin ik bijna altijd bij mijn geboortehuis."

Hoe bent u tot het fotograferen gekomen?

"Da's lang geleden. Ik was 23 en woonde in Amsterdam. Een vriend zat op een fotoclub en hij vroeg mij erbij. Ik vond dat wel leuk, je leert wat. Ik heb gelijk goede spullen gekocht van Canon; ik drukte toen alles nog zelf af. We lieten ons werk aan elkaar zien en ik deed mee aan wedstrijden."

Bent u altijd blijven fotograferen?

"Nee, toen ik een jaar of 30 was verhuisde ik naar Nieuwegein en ben daar voor mezelf een aannemersbedrijf begonnen. Dan kom je nergens anders meer aan toe. Na mijn pensioen heb ik het fotograferen weer opgepakt. Via een vriendin heb ik mij op diverse Facebooksites aangemeld. Ja, en dan moet je weer foto's gaan maken, hè. Ik woon 60 kilometer van Leiden, maar kom er regelmatig. Ik neem mijn fiets in de auto mee en ik weet waar ik gratis kan parkeren. Dan fiets ik door de stad met een lijstje van wat ik wil fotograferen. Ik ben redelijk goed ingevoerd en dan ga je leuke plekken opzoeken."

Wat is er mooi aan Leiden?

"Na zoveel jaar is het allemaal zo mooi! De hofjes, de bruggen, het water. Weet u dat Leiden na Amsterdam het meeste water heeft? En verder zijn de mensen er zo vriendelijk. Alleen de bewoners van de hofjes kunnen weleens onaardig zijn. Ze zien je liever gaan dan komen en proberen je weg te sturen, maar ik vind dat ik het recht heb om daar te fotograferen. Ze wonen in rijksmonumenten en die zijn ook van mijn belastingcenten opgeknapt. Vanuit mijn werk zou ik geïnteresseerd kunnen zijn om architectuurfoto's te nemen, maar mij gaat het toch vooral om de romantische sfeer en de aardige details. Andere foto's dan van Leiden maak ik niet meer."

Fotografeert u bij voorkeur op een vast tijdstip?

"Vroeger viste ik veel en dan maakte ik landschapsfoto's. Dat was natuurlijk vooral 's ochtends. Nu fotografeer ik het liefst tijdens het gouden uur (het uur na zonsopgang of voor zonsopgang, red.) maar dat lukt me eigenlijk alleen in de zomer als ik op de camping in Kijkduin zit. Anders is er te veel verkeer op de terugweg."

Met welke camera werkt u?

"Gewoon met mijn mobiele telefoon, maar dat is wel een goede Samsung. Ik heb veel apparatuur boven liggen en ook nog al mijn afdrukkapparatuur, maar ik druk nooit meer iets af. Vroeger toen ik aan wedstrijd fotografie deed, moest ik met 30 tot 40 platen komen, maar in deze digitale tijd hoeft dat niet meer. Voor de zekerheid neem ik nog altijd een klein Nokia'tje mee, maar dat hoeft ik eigenlijk nooit te gebruiken."

Dick Nieboer publiceert zijn foto's onder meer op zijn Facebook-pagina en op de site: 'Je bent "Leienaar" als'. Soms publiceert hij een foto van iemand anders; als zijn naam er niet bij staat, is de foto niet van hem. •

BREESTRAAT

PLEVIER ZIET HEKWERK

door José Plevier

Hek, o.(-ken), 1. afscheiding of omheining van verticale, op gelijke afstanden geplaatste, overdwars verbonden palen, staven of spijlen, 2. zulk een afsluiting of een deel ervan, als een deur draaibaar.

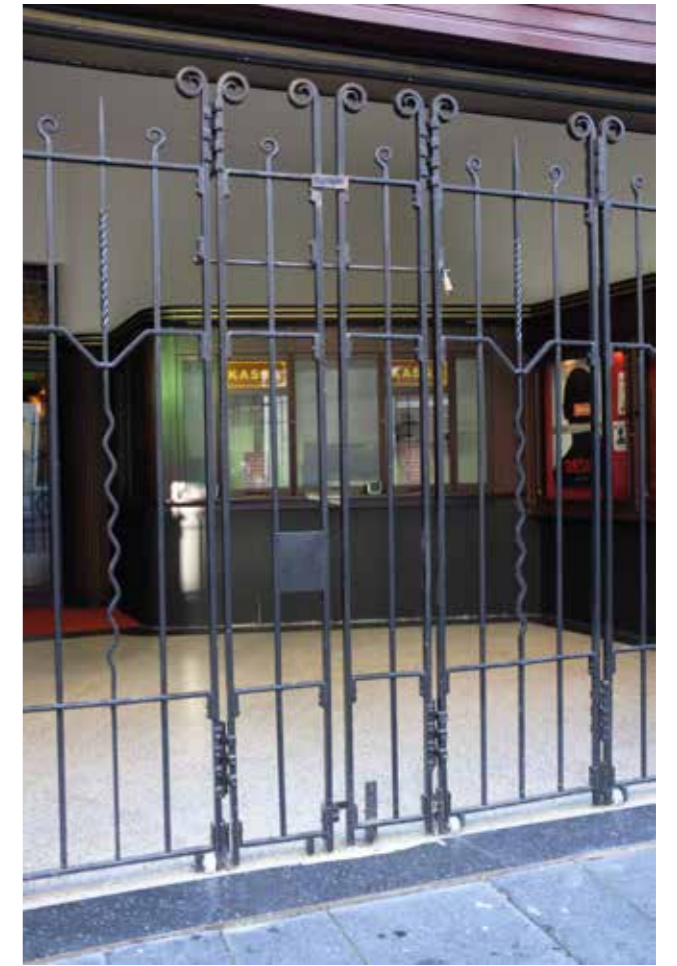

INGANG BIOSCOOP TRIANON THEATER LEIDEN, FOTO'S SARAH HART

Trianon, Breestraat 31

In 1927 werd in het voormalige woonhuis op Breestraat 31 de bioscoop Trianon Theater geopend met zo'n 900 zitplaatsen. De tuin die tot aan de Langebrug reikte werd opgeofferd voor de grote zaal. De kamer rechts van de nog altijd aanwezige monumentale deurpartij werd doorgebroken voor een café en het vertrek links werd verbouwd tot entree en kassa. De entree werd afgesloten door een hek dat in harmonievorm vanuit het midden naar beide zijden samengevouwen wordt. Het paste bij de oorspronkelijke Art-Deco inrichting en bestaat uit ranke spijlen, hier en daar gedraaid en golvend, die bovenaan eindigen in krullen.

Het hek geniet een beschermde status. In de jaren '80 en '90 van de vorige eeuw raakte het in slechte staat; het was verveloos, hing uit het lood en werd door middel van een groot kettingslot afgesloten. Inmiddels zit er verse lak op (binnenkort volgt weer een schilderbeurt aldus Trianonmedewerker Robin) en werkt men met een subtiel stang-en-slotconstructie. De kunststof wielletjes (niet origineel) zorgen dat alles op rolletjes loopt en de nieuwe granito vloer niet beschadigd raakt.

UW ADVERTENTIE HIER?

GA NAAR WWW.PALLEIDEN.NL/ADVERTEREN
VOOR MEER INFORMATIE

BERICHTEN

Jacqueline Mos (JM), Adri Klaassen (AK), Marika Keblusek (MK), Marjolijn Pouw (MP), Ed Mol (EM), Jan Wieles (JW)

PIETERSWIJK

Aalmarkt – Catharinasteeg

De Aalmarkt en Catharinasteeg zijn voor het winkelende publiek niet aantrekkelijk, de winkeliers hebben het moeilijk. Jaar na de opening worden er plannen bedacht om de aantrekkingskracht te vergroten. Om te beginnen wordt de zaterdagmarkt uitgebreid tot aan de Kippenbrug, er komt een plan voor hulp aan winkeliers. En mogelijk gaan er delen van het gebied weer op de schop. (MP)

2017 OPENING CATHARINASTEEG AALMARKTGEBIED, FOTO FRANCELINE POMPE

Breestraat-Mosterdsteeg-Botermarkt-Choorlammersteeg

Hof van Zurloh Na de bijeenkomst op 6 oktober heeft de projectontwikkelaar de stand van zaken niet meer met de buurtbewoners besproken. We zien dat er hard wordt gewerkt, maar we weten niet hoever ze zijn met de opbouw. Er is inmiddels ook een aanvraag ingediend voor een omgevingsvergunning voor het pand Botermarkt 19 en 19A, maar er is nog geen besluit genomen. In de eerste week van januari is om het pand een heel grote steiger gebouwd, ook deze keer zonder enige voor aankondiging. De steiger blokkeert het uitzicht van enkele bewoners van de Mosterdsteeg en de steeg is minder goed toegankelijk, zeker als er ook nog fietsen worden geparkeerd. Navraag hier en daar leverde op dat de steiger er is neergezet voor het dakonderhoud, maar na twee maanden is er nog geen enkel dakonderhoud gedaan. Ten tijde van het opbouwen van de steiger was daar in ieder geval nog geen opdracht voor gegeven. Op het bouwnet dat om de steiger hangt, staat echter al wel aangekondigd dat er zeven appartementen zullen komen. (JM)

Langebrug | Informatiebijeenkomst pilots Ontheffingen en kentekenregistratie

In januari hield de gemeente een informatiebijeenkomst over de beleidsregels Ontheffingen en het uitvoeren van de pilots kentekenregistratie waaronder die van de Langebrug.¹⁾ Voor het overgrote deel staan de op die bijeenkomst besproken onderwerpen al in de Hart van de Stadkrant 166, december 2022 (blz. 27). Bijvoorbeeld de pilotperiode die nodig is om te toetsen hoe de digitalisering en het vergunnings- en handhavingproces in de praktijk werken. Aan de hand van de bevindingen van bewoners en ondernemers en de geplande evaluatie van de pilot in de (na)zomer van 2023 kan het beleid aangepast worden. Met deze werkwijze doet de gemeente ook ervaring op met de inzet van camerahandhaving voor de toekomstige Zero Emissiezone en de toepassing op grotere schaal voor de autoluwe binnenstad.

Langebrug | Definitief Verkeersbesluit; instellen geslotenverklaring Een groot aantal bewoners van de Nieuwsteeg en Zonneveldstraat heeft zienswijzen ingediend waarvan het

grootste bezwaarpunt is gehonoreerd: de gemeente ziet af van het omdraaien van de rijrichting in het stuk Nieuwsteeg tussen het Steenschuur en de Zonneveldstraat. Zie daarvoor de bij het definitieve besluit gevoegde derde bijlage van de Externe bijlagen van de Nota van beantwoording zienswijzen.²⁾

AFSLUITING LANGEBRUG/ZONNEVELDSTRAAT ZOALS DIE ERUIT ZOU KUNNEN ZIEN, BEELD GEMEENTE LEIDEN

Afsluiting Langebrug, aanvragen ontheffing enzovoort: zie onder noot³⁾. (JW & AK)

¹⁾ De pilot kentekenregistratie komt voort uit het Programma Autoluwe binnenstad. De pilot wordt uitgevoerd op de Breestraat (bestaande verkeersmaatregel), de Langebrug (nieuwe verkeersafsluiting) en het voetgangersgebied Leidse Schans (nieuw voetgangersgebied).

²⁾ https://zoek.officielebekendmakingen.nl/gmb-2023-49463.html?utm_campaign=20230204&utm_source=attenderingsmakelaar&utm_medium=email&utm_term=gemeente_leiden&utm_content=over_uw_buurt

³⁾ <https://gemeente.leiden.nl/inwoners-en-ondernemers/werkzaamheden-in-leiden/mobiliteit-in-leiden/afsluiting-langebrug/>

Langebrug 12a | Uitspraak rechtbank omgevingsvergunning horeca Langebrug 12a Helaas heeft de Bewonersgroep Pieterswijk (BP) in haar strijd tegen de komst van een restaurant in de kelder van het voormalig ABN/AMRO-pand geen gelijk gekregen van de rechter en is haar beroep ongegrond verklaard. De Bewonersgroep Pieterswijk beraadt zich over hoger beroep bij de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. (AK & GCLR)

ACADEMIEWIJK

Noordeinde | In december 2021 berichtte we dat de uit 1991 daterende bloemenkiosk op het Noordeinde, ter hoogte van de

DE OUDE BLOEMENKIOSK OP HET NOORDEINDE, FOTO BUURTBEWONER

oude Kweekschool voor de Zeevaart mogelijk zou verdwijnen. Tot die tijd werd het gebouwtje met het bijbehorende magazijn van de gemeente gehuurd door ondernemer Kanbier, die hem meer dan 44 jaar doorverhuurde aan bloemenverkoper Ronald Broezaard. Hij nam de bloemenhandel bijna 44 jaar geleden van Kanbier over. De kiosk was nogal verwaarloosd. Hij miste de vereiste voorzieningen en moest grondig gerenoveerd worden. Helaas is dat er niet van gekomen, de gemeente heeft onlangs een sloopvergunning aangevraagd. Ronald Broezaard was al eerder met zijn bloemenhandel naar de Langegracht verhuisd, tot verdriet van de buurt, want hij verkocht erg mooie bloemen en kamerplanten voor een aantrekkelijke prijs. Jammer dat dit ovale iconische, indertijd door architectenbureau Verheyen / Heuer / De Haan ontworpen gebouwtje nu moet wijken vanwege de overigens zo gewenste en noodzakelijke herinrichting van het Noordeinde. (MP)

Rondje Sterrewacht In de Hart van de Stadkrant 166 van december 2022 berichtten we over de plannen van de Hortus om een nieuwe wandelroute te maken langs de Oude Sterrewacht om de aansluiting van dat deel bij de rest van de tuin te verbeteren. Het plan, waarvoor al een omgevingsvergunning was aangevraagd, stuitte op verzet van de buurt door de plannen voor voetgangers. De Hortus is met de buurt in gesprek gegaan en intussen ligt er een nieuw plan, waarin de meeste bezwaren zijn weggewerkt. Voor dit plan is een nieuwe vergunning aangevraagd en deze is op 21 Maart verleend. Er is vanaf die datum zes weken de tijd om bezwaar te maken. Heeft er nog iemand wat stikstof ruimte over? (EM)

LEVENDAAL - WEST

Jan van Houtkade | Singelpark Eind december presenteerde de gemeente het voorlopig ontwerp voor opname van de Jan van Houtkade in het Singelpark. De gemeente wil de inpassing samenvoegen met het project Koepoortsbrug. Het zal leiden tot één definitief ontwerp voor beide projecten en een gezamenlijk uitvoeringsbesluit. Het is de bedoeling om die in het voorjaar van 2023 aan de Klankbordgroep te presenteren. Dan komt de voetgangersoversteek bij de Koepoortsbrug uitgebreider aan de orde, evenals de noodzakelijke fietsparkeerplekken bij Café Van Hout. De volgende bijeenkomst staat in april 2023 op de planning, de uitvoering gaat begin 2024 van start. (MP)

Levendaal 2 / Steenschuur 16 | vergunningverlening hostel Ondanks vijf jaar verzet is het niet gelukt om de hostelplannen tegen te houden. Op 21 december deed de Raad van State uitspraak: het hoger beroep werd ongegrond verklaard. Dat betekent dat de vergunning voor het hostel aan het Steenschuur / Garenmarktplein nu vaststaat. (FL)

BESTUUR

Fietsparkeren In opdracht van het college van B&W wordt gewerkt aan het Uitvoeringsplan fietsparkeren in de binnenstad. In dit plan inventariseert de gemeente de knelpunten in de binnenstad en de mogelijke oplossingen. PAL Leiden vroeg haar leden hun bevindingen te delen, en dat leverde talrijke reacties op. Foutief geparkeerde en rondslingerende fietsen blijken de grootste ergernis van wijkbewoners. Inmiddels heeft het bestuur overleg gehad met de gemeente en hebben we extra aandacht gevraagd voor de problemen die minder-validen, kinderwagens en voetgangers hierdoor ondervinden. Zie het artikel in deze krant. (MK)

Samenwerking wijkverenigingen binnenstad Vlak voor de zomer van 2020 schortten de binnenstadwijkverenigingen de samenwerking met de gemeente op omdat de die stelselmatig

hun inbreng en expertise negeerde. Het was het startpunt voor de samenwerking van de zeven wijkverenigingen van de binnenstad. We werken nu samen aan de onderwerpen die in de hele binnenstad spelen zoals participatie, bezoekerseconomie, verkenning, horecabeleid, evenementenbeleid, gezondheid en het collegebeleid ten aanzien van de binnenstad. Deze samenwerking hebben de verenigingen samengevat in acht bepalingen, waarin is aangegeven hoe de samenwerking gestalte krijgt. (MK)

Algemene Ledenvergadering PAL Leiden

Datum 24 april 2023

Plaats Huis van de Passer, Steenschuur 6, Leiden

Programma

19.30 uur

20.00 uur

20.30 uur

22.00 uur

Inloop met koffie en thee

Presentatie Ronald Timmermans, wijkambassadeur binnenstad verduurzaming (zie ook pagina 5)

Algemene Ledenvergadering Afsluitende borrel, aangeboden door het bestuur van PAL Leiden

LEDENVERGADERING APRIL 2022, FOTO IRIS VAN DER LOO

De Hart van de Stadkrant is een uitgave van PAL Leiden. Hij wordt gemaakt en bezorgd door vrijwilligers.

LID WORDEN VAN PAL LEIDEN OF DONATEUR?

Dat gaat heel gemakkelijk.

1. Lid worden | Ga naar de website palleiden.nl. Kies in het hoofdmenu Aanmelden-Lid worden en vul daar uw gegevens in. Kort daarna ontvangt u digitaal de factuur voor uw lidmaatschap: € 10 ongeacht de omvang van uw huishouden.

2. Donateur worden | Stuur een mail met uw persoons- en/of bedrijfsgegevens en het bedrag dat u wilt doneren (minimaal € 15). U ontvangt vervolgens een factuur met het door u aangegeven bedrag. Bij een donatie van € 100 of meer vermelden wij uw naam achter op de Hart van de Stadkrant.

Zeer bedankt!

De Vereniging voor Pieters- en Academiewijk en Levendaal-West (PAL Leiden) stelt zich ten doel de leefbaarheid in de wijk te vergroten. Het bestuur bestaat uit bewoners die voor maximaal acht jaar door de leden worden gekozen. Jaarlijks in april is er een ledenvergadering waarin het bestuur

zich verantwoordt voor het reilen en zeilen van de vereniging en de financiën. Jaarverslag, statuten en reglementen zijn te vinden op de site: www.palleiden.nl. De wijk is een van de grootste van de binnenstad en bestaat uit de buurten Pieterswijk, Academiewijk en Levendaal-West. Op het kaartje hieronder zijn de grenzen aangegeven.

Adres en gegevens: Vereniging voor Pieters- en Academiewijk en Levendaal-West (PAL Leiden)

KvK Rijnland: 40445179

Postadres: Levendaal 6b, 2311 JL Leiden

@-mail: info@palleiden.nl

Bankrekening: NL47INGB0003664416 t.n.v. Vereniging voor Pieters- en Academiewijk Leiden

WWW.PALLEIDEN.NL

BELANGRIJKE TELEFOONNUMMERS

Bewoners kunnen via de app *Mijn Gemeente* losse stoeptegels, defecte lantaarnpalen, omver gereden paaltjes, volle vuilcontainers en dergelijke melden bij de gemeente. Melden kan ook via 14071 of www.leiden.nl/melding

Wijkagent Dennis Perdok: 0900-8844

Buitengewoon Opsporingsambtenaar (BOA)

Dion Kerstjens: 14701

Gemeentelijke Diensten 14071

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

ARTIKEL EN GESPREKKEN | Jacques van Alphen, Jan Demper, Gijs Donker, Frederike Fennema, Hans Heestermans, Adriëne en André Hoppezak, Inclusio, Jan Arie de Jong, Albert Kingma, Jan Meijers, Ed Mol, Dick Nieboer, Els Olden, Edwin Orsel, José Plevier, Carla van der Poel, Marjolijn Pouw, Carlo van Praag, Arnold Schalks, Liana van Tol, Kees van der Steege, Ronald Timmermans, Roeland van Wely, Mirja Zitzner

BERICHTEN | Gaby Crinice Le Roy, Adri Klaassen, Marika Keblusek, Fred van der Loo, Ed Mol, Jacqueline Mos, Marjolijn Pouw, Jan Wieles

FOTO'S EN ILLUSTRATIES | Henk Aschman, Patrick Börger, Guido de Bruin, ELO (Erfgoed Leiden en Omstreken), Frederike Fennema, gemeente Leiden, Sarah Hart, Jan Holvast, archief familie Hoppezak, Internet, Hans Kleyn, Iris van der Loo, Dick Nieboer, Edwin Orsel, Franceline Pompe, Carlo van Praag, Angelique Rompelberg, Monica Stuurup, A. van Vliet, Roeland van Wely, Mirja Zitzner

DONATEURS | M.L.C. de Geus, Gemeente Leiden, VvE 't Kruytschip

BESTUUR

Aart Martin de Jong

voorzitter

Fred van der Loo

secretaris-penningmeester

Wim Brugman

bestuurslid

Jan Demper

bestuurslid | distributie Hart van de Stadkrant

Marika Keblusek

bestuurslid - nieuwsbrief

HART VAN DE STADKRANT | De Hart van de Stadkrant is een uitgave van PAL Leiden.

De krant verschijnt driemaal per jaar in een oplage van 3000 exemplaren. Hij wordt verspreid onder de leden van de gemeenteraad, ligt ter inzage in het stadhuis, de OB, verschillende leestafels van cafés en wordt huis aan huis bezorgd. Kopij graag voor de op het voorblad aangegeven datum opsturen naar: redactiehvds@palleiden.nl.

NIEUWSBRIEF | PAL Leiden geeft naast de krant een digitale nieuwsbrief uit, waarvoor u zich kunt aanmelden op de website www.palleiden.nl.

REDACTIE | Marjolijn Pouw (eindredactie), Charlotte Boschma, Carla van der Poel, Els Olden (correctie)

VASTE MEDEWERKERS | Jacques van Alpen, Sarah Hart (foto's), Hans Heestermans, PAL Leiden bestuur, José Plevier, Roeland van Wely

OPMAAK | Sanne Dresmé

WEBSITE | Hans Tebra

DRUKWERK | Drukkerij van der Linden, Vliet 4a – 6 Leiden

BEZORGING | ORGANISATIE Jan Demper

BEZORGERS | Rita Blankenberg, Sarah Hart, Aart Martin de Jong, José Plevier, Ank Poland, Marjolijn Pouw, Marlein van Raalte, Marcel Schikhof, Henk van der Wal

